

Mokslo Lietuva

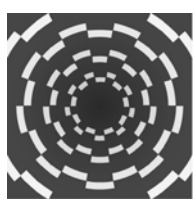
Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 8 (673)

LIETUVOS MOKSLO TARYBOS PRANEŠIMAS

PATVIRTINTA NAUJA LIETUVOS MOKSLO TARYBOS SUDĖTIS

Lietuvos
mokslo
taryba

Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino naują Lietuvos mokslo tarybos ekspertinių komitetų sudėtį, penkerių metų kadencijai paskiriant 9 narius: 4 – Humanitarinių ir socialinių mokslų komitete, iš jų 2 yra patvirtinti antrai kadencijai, ir 5 – Gamtos ir technikos mokslų komitete. Tarybos mokslinė sekretore antrai kadencijai patvirtinta **dr. Reda Cimperman**.

Humanitarinių ir socialinių mokslų komitete pradeda dirbti du nauji nariai: Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto docentė **Inga Vinogradnaitė** ir Mykolo Romerio universiteto Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės instituto profesorius **Justinas Žilinskas**. Antrą kadenciją šiame komitete dirbs Klaipėdos universiteto Socialinių pokyčių studijų centro direktorius **Liutauras Kra-**

niauskas ir Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Tekstologijos skyriaus vadovas **Mikas Vaicekauskas**.

Gamtos ir technikos mokslų komitete dirbs penki nauji nariai: Vilniaus Gedimino technikos universiteto Aplinkos inžinerijos fakulteto Aplinkos apsaugos instituto vyriausioji mokslo darbuotoja **Edita Baltrėnaitė-Gedienė**, Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Medicinos akademijos Medicinos fakulteto Gastroenterologijos klinikos profesorius **Laimas Virginijus Jonaitis**, Kauno technologijos universiteto Elektros ir elektronikos fakulteto Elektros energetikos sistemų katedros profesorius **Antanas Verikas**, Klaipėdos universitetinės ligoninės Chirurgijos departamento vadovas **Evaldas Samalavičius** ir Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos fakulteto Duomenų mokslo ir skaitmeninių technologijų instituto vyriausiasis mokslo darbuotojas **Julius Žilinskas**.

Lietuvos mokslo tarybos dviejų ekspertinių komitetų sudėtį Vyriausybė tvirtina vadovaudamasi Mokslo ir studijų įstatymu ir Lietuvos mokslo tarybos nuostatais Švie-

timo, mokslo ir sporto ministerijos teikimu. Dėl rotacijos pusė abiejų komitetų narių atnaujinama kas 2,5 metų. Asmuo Tarybos nariu gali būti ne ilgiau kaip dvi kadencijas iš eilės. Lietuvos mokslo taryboje – 33 nariai: pirmininkas, du pirmininko pavaduotojai – Humanitarinių ir socialinių mokslų bei Gamtos ir technikos mokslų komitetų pirmininkai, mokslinė sekretorė, po 10 – ekspertų komitetuose, 9 – valdyboje.

Lietuvos mokslo taryba yra patariamoji institucija Seimui ir Vyriausybei mokslo ir mokslininkų rengimo klausimais. Taryba organizuoja ir vykdo mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) konkursinį finansavimą, nustato mokslo darbuotojų minimalius kvalifikacinius pareigybių reikalavimus, Lietuvoje vykdomos MTEP ir doktorantūrų vertinimą, nagrinėja ir teikia siūlymus dėl šios veiklos veiksmingumo ir atitikties valstybės reikmėms bei skatina Lietuvos mokslo išteklių plėtrą, mokslo ir studijų institucijų veiklą, kelia mokslo prestižą, formuoja MTEP palankią aplinką. Lietuvos mokslo tarybą sudaro valdyba, du ekspertų komitetai ir Mokslo fondas. ■

Geologas dr. Jurgis Kispnėrius (žr. 7–8 p.)
Šiomet minėsime 101-ąsias jo gimimo metines

ŠIAME NUMERYJE

- Patvirtinta Lietuvos mokslo tarybos sudėtis ● 1 p.
- Valstybės skolos ir jų grąžinimo galimybės ● 1, 2 p.
- Sankirta: Tautos Sąjūdis ir pseudoliberalai ● 3 p.
- Lietuvos Respublikos Seimo pranešimai ● 3, 4 p.
- Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos pranešimas ● 4 p.
- Stiprėja Lietuvos universitetų tarptautinis pripažinimas ● 4 p.
- Overtono langas ir kitos grimasos Lietuvoje: kas užkirs kelią? ● 5 p.
- Be Konstitucijos persversmininkams būtų dar lengviau ● 6, 7 p.
- Geologijos žemėlapių kūrėjas Jurgis Kispnėrius ● 7, 8 p.
- Palangos grąžinimo Lietuvai 100-metis ● 9, 10 p.
- Naujos knygos, mokslo renginiai ir parodos ● 4, 10, 11 p.
- Netektys ● 12 p.

VALSTYBĖS AKTUALIJOS

Lietuvos valstybės skola prieškarį ir dabar

Juozas Skirius

Lietuvos banko valdybos pirmininkas Gediminas Šimkus pastebėjo, kad šiuo metu valstybės skola išaugo iki neįprasto lygio. Tačiau esą nereikėtų tuo gąsdintis. Lietuvos banko duomenimis, 2020 m. pabaigoje valstybės skola siekė 24,8 mlrd. eurų, arba beveik **51 proc. bendrojo vidaus produkto (BVP)**. Pasak G. Šimkaus, Lietuvos skola nesiekia Maastrichto kriterijaus (60 proc. BVP) ir yra mažesnė nei kitose euro zonos valstybėse. Įdomu, kad 2019-aisiais mūsų šalies skola siekė 35,9 proc. BVP. **Vadinasi, per metus ji išaugo net 15 proc.** Tai aiškinama kaip neišvengiama pandemijos pasekmė.

Kad ir kaip kalbėsime, ši skola metai iš metų auga, o jos apčiuopiamam sumažinimui galimybių nematyti. Milijardinės palūkanos, kurias mokame visi, iškeliauja iš Lietuvos.

O kaip buvo praeityje?

Deja, istorija mums rodo, kad, bent jau XX amžiuje, neišsiskolinusių valstybių nebuvo. Matyt, tai – neišvengiamas ekonominis procesas. Tik kyla svarbus klausimas: ar skola auga, ar mažėja? Valstybės skola – tai,

VDU prof. Juozas Skirius. Stasio Žumbio nuotr.

be jokios abejonės, našta valstybės gyventojams. Ar galima tą našta po truputį mažinti? Atsisukę į mūsų netolimą praeitį, pastebėsime, kad tai ir buvo daroma: palaiptiui, gerai apgalvojant ir kai kada „veržiant diržus“, aktyviai įtraukiant valdininkiją, visus socialinius sluoksnius.

1939-ųjų Lietuvos skola – šimtus kartų mažesnė nei šiandien

Modernių laikų Lietuvos valstybė (1918–1940) kūrėsi, galima sakyti, nuo nulio. Pirmojo pasaulinio karo metu kraštas buvo gerokai apnaikintas ir vokiečių apiplėštas. Praktiškai nebuvo iš carinių laikų paveldėto valstybinio turto. Todėl nieko nuostabaus, kad krašto atstatymui ir valdymui būtina reikėjo papildomų pinigų – užsienio paskolų. Nuo 1919 m. Lietuvos skola užsieniui augo iki 1935 m. – tais metais ji sudarė 15,1 mln. JAV dolerių arba, pagal to meto santykį, 90,5 mln. litų. 1935-aisiais valstybės pajamos sudarė 279,9 mln. litų. Taigi, skola prilygo maždaug 30 proc. visų valstybės pajamų. Į biudžeto išlaidas kasmet buvo įtraukiama mokama skolos dalis ir palūkanos.

Remdamiesi statistika, matome, kad nuo 1936 m. skola užsieniui pradėjo mažėti, o 1940 m. sausio 1 d. ji sudarė 11,5 mln. JAV dolerių, arba 69,3 mln. litų. Minint Lietuvos valstybės dvidešimtmetį, finansininkai rašė, kad šalies skola užsieniui „valstybės finansuose nevaizdu esminio vaidmens“. Jie pateikė pavyzdį: 1937 m. vienam Lietuvos

■ Nukelta | 2 p.

Lietuvos valstybės skola prieškariniu ir dabar

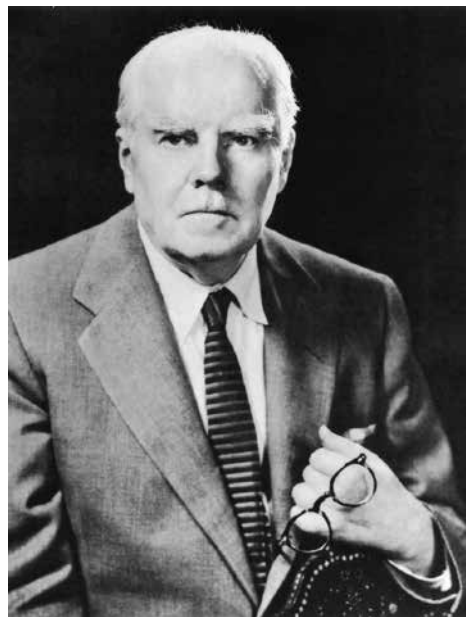
■ Atkelta iš 1 p.

gyventojui teko 47 litai iš visos valstybės skolos, Latvijos – 80 litų, Estijos – net 180 litų, Lenkijos – apie 145 litus. **1939 m. vienam Lietuvos gyventojui jau teko tik 31 litas užsienio skolos.** Palyginimui, **2021 m. pradžioje vienam mūsų šalies gyventojui teko po maždaug 8 tūkst. eurų skolos.** Ir ateityje ši suma, matyt, tik augs.

Didžiausia Lietuvos užsienio skolos dalis prieškariniu atiteko JAV ir Švedijai. Pagal 1939 m. statistiką, įsiskolinimas JAV sudarė 60,4 proc., Švedijai – 36,6 proc., D. Britanijai – 2,1 proc., Vokietijai – 0,3 proc. Likusius 0,6 proc. sudarė skola kitoms valstybėms – Austrijai, Belgijai, Čekoslovakijai, Danijai.

Tarpukario Lietuvos finansinė politika – labai atsakinga

Lietuva dar 1919 m. buvo įsiskolinusi JAV, nes iš jos karo sandėlių Prancūzijoje gavo tuo metu labai reikalingų prekių: drabužių, vaistų, maisto produktų. 1924 m. buvo pasirašyta Lietuvos ir JAV sutartis, pagal kurią amerikiečiams lietuviai iki 1986 m. turėjo išmokėti 6 mln. dolerių skolą ir nemažas palūkanas. Be to, Lietuvos Vyriausybė 1919–1923 m. buvo išplatinusi tarp JAV lietuvių vadinamąsias Laisvės paskolos obligacijas (tuo metu vadintas bonais) už beveik 1,9 mln. JAV dolerių. Lietuvos valdžia pareigingai jiems mokėjo palūkanas ir iki pat 1940 m. išpirkinėjo iš amerikiečių jų nupirktus bonus.

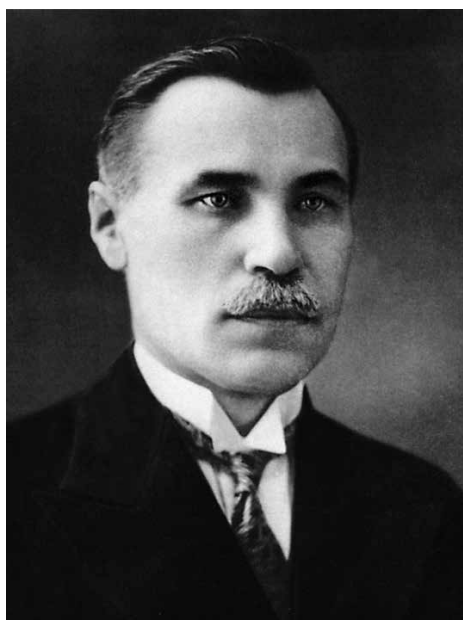

Lietuvos pasiuntinys JAV Povilas Žadeikis

1930-aisiais Lietuvos Vyriausybė 35 metais perleido švedų bendrovei STAB degtųjų gamybos ir prekybos monopolį, mainais gaudama 6 mln. JAV dolerių paskolą krašto ūkio atstatymo tikslams (faktiškai mūsų šalis gavo 4,5 mln. dolerių). Buvo ir kiti smulkesni pasiskolinimai.

Pasak ekonomisto dr. Vlado Terlecko, Lietuvos Vyriausybė, ypač premjeras Juozas Tūbelis, labai atsakingai vykdė valstybės finansinę politiką, laikėsi konservatyvaus principo – **neišeisti daugiau, nei uždirbama.** Todėl buvo siekiama subalansuoti valstybės biudžetą griežtai laikantis racionalaus taupumo, neproduktyvių išlaidų varžymo, kiek įmanoma vengti užsienio paskolų.

Kaip rodo statistika, 1924–1937 m. buvo išlaikomas teigiamas pajamų ir išlaidų santykis. Išlaidos neviršijo pajamų, tad buvo sudaromas lėšų perteklius. Taip buvo galima padaryti, ir taupant valstybės lėšas. Labai būdingas tuo klausimu premjero ir finansų

Lietuvos Ministras Pirmininkas Juozas Tūbelis

ministro J. Tūbelio slapta ir skubus raštas susisiekimo ministrui Vytautui Vileišiui, išsiųstas 1931 m. spalio 17-ąją.

„P. Ministre, dėl besitęsiančių ir vis aštresne forma pasireiškiančių pasaulio ūkio negalavimų, kiekviena valstybė atskirai yra verčiama skubiai imtis ypatingų priemonių savai valiutai nuo galimų sukretimų apsaugoti ir kredito srityje dėl to pasireiškiantiems sunkumams išvengti. Šitie sunkumai pirmoje eilėje rišasi su užsienio prekyba – jos importo pozicijos didėjimu. Importo didėjimas mažina tiek aukso, tiek svetimos pastovios valiutos išteklius.

Importe žymiai dalyvauja ir mūsų valstybės įstaigos, atlikdamos jų daromus užpirkimus užsienyje. Tuo tarpu, kaip didžiąją dalį šitų užpirkimų yra galima lengvai patenkinti vidaus pramonės gaminiais. Šio dėlei būtinai reikalinga dėti pastangų geriau pažinti mūsų gaminių rinką, jų išteklius ir rūšis. Darydami užpirkimus viduje, žymiai sutaupysime svetimos valiutos ir labai paremsime savo krašto pramonę. Šiems tikslams įgyvendinti turime parodyti ypatingų pastangų“, – šiame laiške rašė J. Tūbelis.

Valdininkai kovojo net dėl simbolinių sumų

Ir nieko nuostabaus, kad Didžiosios krizės metais (1929–1933) Lietuvos pinigai – **litas – nebuvo nuvertintas, liko stabilus valiuta.** Nepaisant valstybės taupumo, būta ir kitų Vyriausybės bandymų, siekiant sumažinti savo skolos įsipareigojimus užsieniui. Kaip pavyzdį galime paminėti Lietuvos skolos JAV klausimo sprendimą.

Lietuva iki 1931 m. savo skolą pareigingai mokėjo. Tačiau 1931–1932 m., t. y. ištikus Didžiajai pasaulinei krizei, Lietuva, kaip ir daugelis šalių, dalyvavo JAV valdžios įteisintame skolų moratoriume (įvardintame Huverio moratoriumu). Krizės laikotarpiu JAV valdžia leido savo skolininkėms laikinai sustabdyti skolos mokėjimą, įnešant tik simbolišką sumą.

Prisimindami Lietuvos valdžios taupymo politiką, matome puikų pavyzdį, kaip bandyta ir šių sumą dar labiau sumažinti. Tai atsiskleidžia Lietuvos valstybės pasiuntinio Vašingtone (1928–1933) Broniaus Kazio Balučio veikloje. Jis išsiaiškino JAV Valstybės departamente, kad yra šokia tokia galimybė dar 2,5 tūkst. JAV dolerių (to meto 25 tūkst. litų) sumažinti ir taip jau simbolinę 10 tūkst. dolerių Lietuvos metinę skolą sumą Amerikai, kurią mūsų šalies Vyriausybė

privalėjo sumokėti 1933 m. Pinigai jau buvo pervesti, bet B. K. Balutis ėjo į JAV Valstybės departamentą, drąsiai įrodinėjo amerikiečiams ir pasiekė, kad jie nusileistų ir priimtų mažesnę sumą. Taip pavyko išsaugoti Lietuvos valstybės išdui 2,5 tūkst. JAV dolerių, galima sakyti, menką sumą. Galima buvo ir nesistengti, tačiau pasiuntinys diplomatiškai kovojo, nors ir dėl nedidelių, bet dėl Lietuvos valstybės pinigų!

Puikus pavyzdys, kaip valstybės tarnautojas kaunasi dėl kelių tūkstančių valdiškų pinigų. Kodėl? Jam tai buvo normalu. Jis buvo įsitikinęs, kad atlieka savo, kaip valstybės valdininko, šiuo atveju Lietuvos pasiuntinio Vašingtone, pareigas. Ar ką nors panašaus šiandien žinome? Kaip norėtusi sužinoti, kad ir šiandien mūsų valdininkija negaili jėgų ir laiko, siekdama išsaugoti ir sutaupyti kiekvieną valstybės eurą...

Skolos mokėjimas – prestižo ir autoriteto klausimas

Iki 1934 m. Lietuva jau buvo išmokėjusi JAV 1,2 mln. dolerių, įskaitant palūkanas. Nacių valdomai Vokietijai atsakius mokėti karo reparacijas Prancūzijai, Didžiajai Britanijai, Italijai ir kitoms šalims, šios šalys taip pat atsakė Amerikai mokėti skolas, kurios sutartimis buvo siejamos su reparacijomis. Tuo pasinaudojo ir Lietuvos vyriausybė, kurios atidėtą savo skolos mokėjimą 1934–1940 m. argumentavo tuo, kad Vokietija nemokėjo Lietuvai reparacijų, o ekonominė krizė neigiamai paveikė šalies ūkį. Taip pat jos aiškino, kad valstybė, netekusi Klaipėdos, prarado daug įplaukų į išdą, o atgauto Vilniaus krašto atstatymas brangiai kainuoja.

Primindavo ir tai, kad 1919 m. gautas prekes iš JAV patys amerikiečiai įvertino per didelėmis kainomis. Tiesa, Lietuvos valdžia brangino santykius su JAV, todėl savo skolų nemokėjimo klausimą formulavo atsargiai, atidžiai stebėdama kitų šalių, ypač didžiųjų skolininkų – Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos – veiksmus. Šios valstybės nerodė noro mokėti, jomis sekė ir mažesnės valstybės.

Įdomu ir tai, kad mūsų šalies skola buvo bene vienintelė Lietuvos ir JAV santykių

Lietuvos pasiuntinys Vašingtone Bronius Kazys Balutis

sritis, kuria domėjosi JAV valdžia ir pirmoji rodė dėmesį Lietuvai, o ne atvirkščiai. Vašingtono politiniai sluoksniai šiuo klausimu du kartus per metus „prisimindavo“ Lietuvą. Lietuvos pasiuntinys Povilas Žadeikis, skirtingai nei Užsienio reikalų ir Finansų ministerijų vadovai, buvo ne tik skolos sumažinimo, bet ir jos būtino išmokėjimo šalininkas. Jis matė, kaip jautriai į skolos klausimą žiūrėjo JAV visuomenė ir dalis lietuvių išeivijos, kaip neigiamai skolų nemokėjimą vertino JAV Kongresas.

Lietuvos pasiuntinys savo poziciją grindė ir tuo, kad ateityje mūsų valstybei gali prireikti rimtos JAV moralinės ir materialinės paramos. Anot jo, kad ir nedidelės skolos mokėjimas – tai Lietuvos prestižo reikalas, autoriteto stiprinimo amerikiečių akyse reikalas, netgi garantas ateityje. P. Žadeikis nuolat ragino Lietuvos valdžią rodyti iniciatyvą ir sau naudingai persiderėti skolos mokėjimą, o dalį skolos mokėti net lietuviškomis prekėmis. Nepaisant valstybės taupumo, kraštas tvarkėsi, ūkis plėtėsi, augo pajamos ir tai leido po truputį didinti atlyginimus švietimo ir kultūros darbuotojams iki pat tragiškų 1940 m. *Autorius yra VDU Lietuvių išeivijos instituto vyr. mokslo darbuotojas* ■

VISUOMENĖS AKTUALIJOS: UŽSIMOTA PAKEISTI RINKIMŲ SISTEMĄ

LIETUVOS RINKIMŲ SISTEMOS PERŽIŪRA

Andrius Vyšniauskas

Seimo valdyba suformavo specialią darbo grupę, kuriai pavesta per pusmetį atlikti Lietuvos rinkimų sistemų ir juos lydinių teisės aktų peržiūrą.

Darbo grupė kviečia iki šių metų gegužės 1 d. visas Lietuvos partijas, institucijas, nevyriausybinės ir kitas organizacijas, kurios vienaip ar kitaip dalyvauja rinkimų procese, teikti savo siūlymus, ką norėtų koreguoti šiuose įstatymuose:

- Seimo rinkimų įstatymas;
- Prezidento rinkimų įstatymas;
- Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymas;
- Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymas;
- Vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymas;
- Politinių partijų įstatymas;
- Politinių kampanijų finansavimo ir finansavimo kontrolės įstatymas;

- kiti teisės aktai, reglamentuojantys rinkimus ir jų kampanijas.

Gavę Jūsų pasiūlymus, juos apibendrinsime, gegužės–birželio mėnesį organizuosime konsultacijas su siūlymus pateikusių partijomis, institucijomis, nevyriausybėmis ir kitomis organizacijomis. Tuos pasiūlymus, dėl kurių sutarsime grupėje, integruosime į naujai rengiamą Rinkimų kodeksą, kurį tikimės pateikti Seimo valdybai kaip darbo grupės veiklos rezultatą.

Pasiūlymus prašome teikti elektroniniu paštu rinkimugrupe@lrs.lt.

Labai kviečiame aktyviai teikti siūlymus, dalyvauti rinkimų sistemų peržiūros procese ir išsakyti savo nuomonę. *Autorius yra Lietuvos Respublikos Seimo narys, Rinkimų sistemos peržiūros darbo grupės vadovas*

„Mokslo Lietuvos“ klausimas: O ką manote Jūs, Lietuvos piliečiai? ■

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

SAJŪDŽIO PAVYZDYS

Jonas Jasaitis

Skolinti pinigai – ne pajamos

Norint valdyti visuomenėje vykstančius procesus, reikia įprasti nuolat tiksliai skaičiuoti. Pirmiausia – turimus žmonių išteklius. Įvertinti jų kokybę (amžių, bendrąjį ir profesinį pasirengimą, darbinę patirtį ir gebėjimus, sveikatos būklę). Daug sunkiau suskaičiuoti gyventojų pritarimą arba nepritarimą valdžios veiksams, tačiau ir tai yra būtina, ne tik ruošiantis eiliniams savivaldybių, Seimo ar Prezidento rinkimams, ne tik kažkam užsimanusi paknopstomis keisti rinkimų įstatymus. Tautos reikia atsiklausti ir siūlant dalykus, tokius kaip išėjimo į pensiją laiko ankstinimas ar skolinimasis iš tarptautinių fondų bei turimų ir pasiskolintų pinigų paskirstymas valstybės reikmėms finansuoti.

Kai prieš beveik 15 metų pasirodė pirmieji išsamesni duomenys apie pradėjusią augti valstybės skolą, daug kas gerokai išsigando sužinojęs, kad kiekvienam Lietuvos piliečiui, pradendant ką tik gimusiu kūdikiu ir baigiant mirštančiu seneliu, jau tenka vidutiniškai **daugiau kaip tūkstančio litų skola**. Pasidalinus šia grėsminga žinia su „Dirvos“ savaitraščio, nuo 1916 metų leidžiamo JAV, Klivlande (Cleveland, Ohio), skaitytojais, jų reakcija buvo labai tiesmukiška: „Skola – ne žaizda, neužgys. Skolinti pinigai – ne pajamos.“ Pagyvenę tautiečiai su prieškarinio Lietuvos finansinėmis problemomis patys nebuvo susidūrę, nes iš gimtinių artimieji juos už rankučių išsivedė arba glėbyje išsinešė, tačiau iš vyresniųjų jie jau turėjo įgiję labai tvirtą lėšų valdymo suvokimą. Net tokioje finansiškai tvirtoje valstybėje, kaip JAV, jie skolindavosi labai apdairiai, suskaičiuodami, pavyzdžiui, per kiek laiko pajėgs atsiklaityti už įsigytą nuosavą namą. Tiesa, jų pačių vaikai šiuo požiūriu būdavo jau daug lankstesni. Sakydavo: „Kaip planuoji gyventi? Taupyti 30 metų ir tik tada įsigyti, ar naudotis jau dabar, bet 30 metų mokėti bankui?“ Aišku, dažniau rinkdavosi antrąją išeitį. Bet visada pridurdavo, kad, jei gyventų Lietuvoje, taip tikriausiai nerizikuotų.

Tačiau štai neseniai sužinojome, kad šiuo metu Lietuvos skola ne tik kad pasiekė kosmines aukštumas, bet ir toliau sparčiai auga, vis mažindama viltį, kad valstybė kada nors sugebės pradėti ją mažinti. **Daugiau kaip 8 tūkst. eurų skola** ant kiekvienos galvos... Primename, kad likus metams iki sovietinės okupacijos, valstybės skola vidutiniškai vienam gyventojui **siekė 31 litą**. Buvo numatyta, kad dar vieneri sėkmingi ekonomikos raidos metai ir Lietuva pateks tarp skolų neturinčių valstybių.

Net ir anuo metu tokių valstybių buvo vos viena kita. Latvijos, Estijos ir Lenkijos skolos buvo daug didesnės. Todėl, nepaisant net išankstinių itin neigiamų nuostatų, niekas nepažeis, kad toks apdairus valstybės finansų valdymas yra vienas iš svarbiausių gero valdymo rodiklių. Tuo tarpu kosminiu greičiu augančios skolos liudija apie itin prastą ūkininkavimą. Vien palūkanoms išmokami milijardai, kurie niekada nesugrįš į valstybės išdą, ilgam laikui apriboja galimybę imtis reformų, užtikrinančių piliečių gerovę: skirti pakankamai lėšų sveikatos apsaugai, švietimui ar būsto kokybei, aplinkosaugai ar bendram krašto saugumui. Prasiskolinusi valstybė niekada negali tikėtis gero jos tarptautinės įtakos vertinimo.

Kiek turime piliečių?

Prastas ūkininkavimas turi ir netiesioginių pasekmių. Skaudžiausia jų – nepasitikėjimo tarp valdžios ir piliečių augimas, neigiamas valdžios elgesio gebėjimo spręsti piliečių problemas vertinimas. Tai ypač pavojinga, esant nestabiliai tarptautinei situacijai. Pilietis turi jaustis saugus savo valstybėje – tautos namuose. Jei teisėsaugos pareigūnai, užuot rūpinęsi viešąja tvarka ir piliečių saugumu, yra siuntinėjami, kad užtikrintų valdžios nurodymų vykdymą, pavyzdžiui, apriboti piliečių galimybę pasimatyti su artimaisiais net didžiųjų švenčių metu, jei jie negali dalyvauti net svarbiausiose šeimos gyvenimo įvykiuose (vestuvėse, krikštynose ar solidžiuose jubiliejuose), jei jiems neleidžiama gyvai pasveikinti aukštą įvertinimą pelniusio šeimos nario, jei jie negali laisvai aplankyti artimųjų kapų, esančių kitoje

savivaldybėje, ar pasidžiaugti įkurtuvėmis ką tik įrengtoje giminės sodyboje, ką visa tai reiškia? Juk užuot bliuunant vienintelį „NEGALIMA!!!“ ir su policijos ar net kariškių pagalba išlaipinant tvarkingą žmogų iš keleivinio autobuso ar traukinio, visada įmanoma rasti išeitį, kurioje judėjimo ribojimai nevirstų absurdu. Pasitikėjimas piliečiu visada yra stipresnis už grasinimą, o savęs drausminimas – už mušimą. Juo labiau kad, kol policininkas rodo savo galią, stovėdamas ant greitkelio, jo galbūt labai reikia, tramdant recidyvistą, vėl įsibrovusį į nuošalią sodybą ir reikalaujantį pinigų iš senelio, ką tik gavusio varganą pensiją.

Nusikaltimų prevencijos priemonės visada yra daug efektyvesnės už reakciją į pasekmes. Jei asmuo, grįžęs iš bausmės atlikimo vietos, metų metais niekur nedirba, jo grįžimas į pataisos įstaigą jam ilgainiui tampa įprastiniu visų problemų sprendimu. Bet būtent prevencijai Lietuvoje beveik neskiriama dėmesio. Jei absoliuti dauguma vairuojančių nesilaiko leistinos greičio ribos, jokie „trikojai“ ar kartą per metus iš už krūmų retkarčiais išbėgantis kelių policininkai tvarkingo vairavimo įpročių neišugdys. Savikontrolė yra daug kartų veiksmingesnė už bausmėmis grasinantį policininką. Per aštuonerius metus, praleistus JAV, niekada nemačiau besislapstančio pakrūmėse kelių policininko ar jau prieš kelis kilometrus šviesomis mirkčiojančių, atseit išvengti bausmės padedančių, vairuotojų. Bet kuris užsienietis apie piliečių požiūrį į teisėtą pirkimą pirmiausia sprendžia iš sutinkamų eismo dalyvių elgesio. Galime girtis tūkstančiais diplomuotų asmenų, bet jei nesuvokiame, kas yra taisyklės ir mandagumas, niekas mūsų kultūringa valstybe nelaikys.

Trečiojo pasaulinio karo situacijoje

Tik nepradėkime aiškinti, kad čia tik – „pandemija“. Jau antri metai gyvename karo sąlygomis. Kasdien tūkstančiai sužeidžiami (užkrečiami), šimtai – žūva. Gatvėse deginami lavonai, nes nėra nei kam, nei kur juos išvežti. Įvykus nelaimei, dažnai nėra tų, kurie turėtų suteikti pagalbą. Koks skirtumas, kad ant galvų krinta ne mirtį nešančios bombos, bet mirtį sėjantys virusai. Pasaulio karingieji jau seniai turi priemonių, kaip palikti sveikus namus, kelius ir gamyklas, bet išžudyti šimtus tūkstančių gyventojų. Ir nekrinant bomboms galima perdalinti pasaulį. Šiandien tai ir vyksta. Valstybė, iš kurios tie virusai paplito, gerai žinoma, bet net rimti jų kilmės tyrimai iki šiol nevyksta. Tačiau seniai vyksta šimtatūkstantines aukas lemiantys nusikaltimai: Tibeto ir Krymo užgrobinimas, studentų žudynės sostinės centrinėje aikštėje, chunveibinų siautėjimas ir „kultūrinė revoliucija“ ir t. t. Tačiau nė vienas iš šių nusikaltimų nesulaukė tarptautinio teismo. Niekas iki šiol net nebandė įvertinti ir siaubingų Stalino klikos nusikaltimų, beprotiškų, tik mirtis atnešusių stovybų ir gulagų – mirties stovyklų, suniokotų Sibiro ir Tolimųjų Rytų teritorijų.

Jokių „idealaus bendro vado“ paieškų

Jau paskelbti net keli kvietimai vienyti, bet kol kas jie liko beveik be atsako. Kažkas dar aiškinasi, kas pirmasis, o kas antrasis pakvietė. Tačiau realiai vykstančio karo sąlygomis tai neturi jokios prasmės. Tegu susirenka bent dvi dešimtys veiklių, bet santūrių žmonių. Jie sutartinai įvertins tai, kas dabar vyksta mūsų valstybėje, ir kartu pasiūlys greitus sprendimus. Tai viešosios erdvės išvalymas nuo dabar ją užgrobusių, vengiančių net ištarti Lietuvos vardą. Tai esminių valstybės ūkio ir kultūros problemų ir sprendimų jas įveikti savo jėgomis įvardijimas. Tai nedelsiami priešlaikiniai rinkimai, kuriuose **Naujasis Tautos Sąjūdis tiesiog nušluoja pseudoliberalus**, besikėsinančius į žmogaus prigimtį, sąžinę ir dorovę, valstybės piliečių vienybę. Nušluoja tuos, kurie, pasinaudodami pandemija, dabar prasibrovė į valdžios pozicijas. Sąjūdžio iniciatyvinėje grupėje buvo vos trys dešimtys, Sąjūdžio iškeltų kandidatų – jau keli šimtai, Sąjūdžio gretose – dešimtys ir net šimtai tūkstančių. Jokio naujų skolintų milijardų eurų skirstymo. Jokio perversmininkų sukurtų antidemokratiškų rinkimų įstatymų, kuriuos neva pateiks dabar Seime dominuojanti antikrikščioniška ir antitautinė grupuotė. ■

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

Laisvės gynėjo statusas turi būti įteisintas. Seimo narys LArvydas Pocius įregistravo įstatymo projektą dėl laisvės gynėjo statuso įteisinimo, kuriuo siekiama apibrėžti laisvės gynėjo sąvoką ir nustatyti teisinį statuso pripažinimo mechanizmą. Įstatymo projektas apibrėžia ir papildo laisvės gynėjo sampratą bei nustato pagrindinius teisinio statuso pripažinimo kriterijus. Pasak projekto iniciatoriaus, įteisinus laisvės gynėjo statusą, būtų tinkamai įvertintas karių ir pareigūnų indėlis į Lietuvos nepriklausomybės kūrimo procesą. Pagal projektą, laisvės gynėjais būtų pripažinti Lietuvos Respublikos piliečiai, kurie prisiekė Lietuvos Respublikai ir 1990 m. kovo 11 d. – 1991 m. rugpjūčio 21 d. aktyviai dalyvavo atkuriant Lietuvos valstybingumą, saugant ir gintant valstybės sieną ar kitus valstybinės svarbos objektus, įvairiomis nesmurtinio pasipriešinimo formomis priešinosi agresyviems sovietų ekonominiais ar kariniais veiksams. Laisvės gynėjais laikomi kariai savanoriai, Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Apsaugos skyriaus pareigūnai, Valstybės saugumo departamento pareigūnai, Muitinės departamento pareigūnai, policijos pareigūnai ir šauliai. Šis statusas būtų pripažįstamas asmeniui ir po jo mirties.

Įstatymo projekte numatyta, kad šiam statusui skirti ir pažymėjimams išduoti bus sudaroma speciali komisija, kurią turėtų suformuoti atstovai iš Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos, Vidaus reikalų ministerijos, Valstybės saugumo departamento, Muitinės departamento, Vadovybės apsaugos tarnybos, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro ir Lietuvos šaulių sąjungos. Siūloma, kad naujas teisinis reguliavimas įsigaliotų nuo 2021 m. rugpjūčio 21 d.

Bandymai trukdyti energetikos projektų rengimą. Seimo narys Kęstutis Masiulis kreipėsi į Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininką Lauryną Kasčiūną ir Valstybės saugumo departamentą, prašydamas atkreipti dėmesį į visoje Lietuvoje pastebimus bandymus stabdyti energetinius projektus. „Matėme Rytų įtaką sabotuojant naujos atominės elektrinės Visagine statybas, išvaryti „Hitachi“ ir „Chevron“, dabar taikynys jau ir atsinaujinanti energetika.

Lietuva po Ignalinos atominės elektrinės uždarymo neturi pakankamai elektros. Pasirinkome plėtoti atsinaujinančią energetiką, bet nauji projektai susiduria su aktyviu pasipriešinimu. Tam išnaudojamos visos įmanomos priemonės: skundai valstybės institucijoms, bendruomenių kurstymas, neigiamos viešosios informacijos skleidimas. Jei tai – saulės elektrinės, jos neva neatsiperka, jei – hidroelektrinės, tai kenkia gamtai, jei tai – vėjo energetika, ji negraži ir kenkia žmonių sveikatai. Paraleliai vykdoma agitacija viešojoje erdvėje, skatinant pirkti elektrą iš Astravo elektrinės“, – kalbėjo parlamentaras.

Lietuva pastaruoju metu aktyviai vykdo energetikos projektus, didina atsinaujinančios elektros gamybos pajėgumus. „Paprastai, kad pasidomėtum teisininku Ilanu Ostrovskiu, kuris surašo raštus ir skundus prieš energetinius projektus. Kam jis atstovauja, kas jam moka, kas jį pasamdė? Štai Kelmės rajono savivaldybėje, kuri yra patvirtinusi vietą, kur būtų galima statyti vėjo elektrinių parką, iš išorės atsirado agitatoriai, kurie nuteikinėja bendruomenę, rašo skundus, kad tik parko nebūtų, o pasitikėjimas vėjo projektais būtų pakirstas. Panašus veikimo būdas pastebimas visoje Lietuvoje“, – sakė K. Masiulis. Apie du trečdalius Lietuvoje suvartojamos elektros yra importuojama, daugiausia iš Skandinavijos ir Rusijos.

Darni Lietuvos kurortų plėtra turi tapti prioritete sritimi. Skirtingų Seimo frakcijų 36 parlamentarų vieningai priimtas Lietuvos pajūrio bičiulių ir Dūkijaus bičiulių – grupės, Lietuvos kurortų ir kurortinių teritorijų savivaldybių atstovai susijungė kartu spręsti reikšmingus Lietuvos kurortams ir visai valstybei klausimus. Susitikime buvo pristatytas Lietuvos Respublikos kurortų ir kurortinių teritorijų darnaus vystymo įstatymo projektas, kurio rengimas brendo bemaž nuo pat Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo. Susitikimo dalyviai sutarė, kad bendro kurortų ir kurortinių teritorijų veiklą reglamentuojančio dokumento parengimas ir jo suderinimas su veikiančiais įstatymais yra ypač reikšmingas žingsnis, sprendžiant Lietuvos kurortų ir kurortinių teritorijų ateities klausimą.

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

■ Atkelta iš 3 p.

Parengtas įstatymo projektas apibrėžia esminius klausimus, užtikrinančius kurortų ir kurortinių teritorijų ilgalaikę plėtrą, finansavimo šaltinius, unikalią rekreacinę aplinką ir gamtinių gydomųjų veiksmų racionalų naudojimą bei išsaugojimą, sudaro sąlygas sveikatinimo paslaugų, medicininės rehabilitacijos ir sanatorinio gydymo plėtrai, unikalią rekreacinę aplinką ir gamtinių gydomųjų veiksmų, kaip išskirtinės reikšmės valstybės turto, racionalų naudojimą ir išsaugojimą. Numatomo reglamentavimo vienas

iš svarbiausių tikslų – plėtoti atvykstantį ir vietinį turizmą kurortuose ir kurortinėse teritorijose, kaip prioritetinės turizmo plėtros kryptis ir palankaus valstybės įvaizdžio formavimo pagrindą, skatinti ir vykdyti kurortologinius tyrimus bei nustatyti valstybės ir savivaldybių institucijų kompetenciją kurortų ir kurortinių teritorijų vystymo srityje.

Pilietinė visuomenė paliekama kovoti su nesibaigiančiu bylinėjimusi. Darbą pradėjo Seimo nario Vytauto Kernagio vadovaujama darbo grupė dėl visuomenės dalyvavimo strateginiuose ieškiniuose. Vienas

iš pagrindinių darbo grupės tikslų – gebėti atpažinti strateginius ieškinius, kuriuose gali dalyvauti visuomenė. Darbo grupė, pasitelkusi ekspertus ir susijusių valstybės institucijų, nevyriausybinių organizacijų atstovus, sieks parengti siūlymus, kaip tobulinti jų teisinį reguliavimą. „Pradedami kalbėti apie tokius reiškinius, kaip persekiojimas dėl kritikos, teismo proceso vilkinimas visuomenės atžvilgiu. Europos Komisija yra numaciusi šių metų pabaigoje pateikti rekomendacijas valstybėms narėms, kaip ketinama apsaugoti žurnalistus ir pilie-

tinę visuomenę nuo tokių ieškinių“, – teigia V. Kernagis.

Strateginiai ieškiniai dėl visuomenės dalyvavimo yra tapę tam tikra persekiojimo forma, kuri vis dažniau naudojama prieš žurnalistus ir kitus viešąjį interesą ginančius asmenis. Tai pernelyg išpūsti, pernelyg ilgai besitęsiantys ieškiniai, kuriuos reikiama valstybės institucijos, verslo įmonės, galingi pavieniai asmenys prieš silpnesnius subjektus. Šiais ieškiniiais siekiama įbauginti, nutildyti, apkraunant juos teisinės gynybos išlaidomis ir nesibaigiančia proceso trukme. ■

ŠVIETIMO, MOKSLO IR SPORTO MINISTERIJOS PRANEŠIMAS

ŠVIETIMO
IR MOKSLO
MINISTERIJA

Konsultacijos dėl plano „Naujos kartos Lietuva“. Viešojoje konsultacijoje dėl plano „Naujos kartos Lietuva“ diskutuota apie mokslą, nuoseklią inovacijų skatinimo sistemą ir aukštos pridėtinės vertės verslą. Visuomenė kviečiama aktyviai dalyvauti konsultacijose dėl šio plano. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija bei Ekonomikos ir inovacijų ministerija, atsakingos už plano inovacijų ir mokslo komponentą, surengė viešąją konsultaciją „Aukštasis mokslas, nuosekli inovacijų skatinimo sistema ir aukštos pridėtinės vertės verslas“ ir kviečia toliau teikti pasiūlymus raštu.

Viešojoje konsultacijoje dalyvavo daugiau nei 200 dalyvių – Seimo, Vyriausybės, ekspertinių institucijų, aukštųjų mokyklų

ir mokslo institutų, mokslo ir verslo asociacijų atstovai. „Turime unikalią galimybę įgyvendinti pokyčius. Svarbu, kad įvardintos reformos kuo tiksliau atitiktų visuomenės poreikius“, – sako švietimo, mokslo ir sporto viceministras Gintautas Jakštas. Šio plano komponento tikslas – didinti aukštojo mokslo efektyvumą, kokybę ir tarptautinį konkurencingumą, sukurti nuoseklią priemonių sistemą mokslo potencialui konsoliduoti, sukurti verslo ir mokslo bendradarbiavimo tradicijas, užtikrinančias aukštos pridėtinės vertės augimą prioritetiniuose Lietuvos ekonomikos sektoriuose.

Per artimiausius penkerius metus Europos Komisijos Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės lėšomis Lietuvoje numatyta įgyvendinti itin reikšmingas reformas inovacijų ir mokslo srityse. Tam numatyta skirti 200 mln. eurų. Numatytas finansavimas bus skirtas, kai EK patvirtins nacionalinį integruotą planą „Naujos kartos Lietuva“. **Jį Lietuva turi parengti iki balandžio 30 d.**, finansavimas truktų iki 2026 m. rudens. Lietuvai iš viso yra numatyta 2,225

mlrd. eurų dotacijoms ir iki 3 mlrd. eurų paskoloms.

Mokslo ir inovacijų srityje numatyta pasitelkti šio fondo finansavimą, įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės plane numatytas reformas „Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos“, „Didesnė inovacijų paklausa šalies viduje“ ir „Bendros mokslo ir inovacijų misijos sumanios specializacijos srityse“. Reforma „Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos“ siekiama paskatinti mokslo ir studijų institucijas persitvarkyti taip, kad reikšmingai augtų studijų Lietuvoje tarptautinis konkurencingumas, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) veiklos apimtys ir jų kokybė. Reforma apims valstybės skiriamo studijų finansavimo ir studentų priėmimo sistemos tobulinimą, užtikrinančią geresnę atitiktį darbo rinkos poreikiams, MTEP finansavimo peržiūrą, tyrėjų karjeros patrauklumo didinimą, sistemingą MTEP veiklos skatinimą mokslo ir studijų institucijose bei mokslo ir studijų stebėseną.

Reforma „Bendros mokslo ir inovacijų misijos sumanios specializacijos srityse“ siekiama sukcentruoti verslo ir mokslo pastangas išgrynintose MTEPI veiklos srityse, remiant bendrą verslo ir mokslo misijų įgyvendinimą. Reforma apims misijomis grįstą mokslo ir inovacijų programų įgyvendinimo sumanios specializacijos srityse rėmimą bei mokslo ir verslo dalyvavimo ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programoje „Europos horizontas“ skatinimą. Europinėje Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonėje Lietuvai numatytos dotacijos bus panaudojamos septynioms komponentų kategorijoms: žaliaji pertvarka, skaitmeninė transformacija, sveikata, socialiniai reikalai, mokslas ir inovacijos, švietimas, viešasis valdymas.

Viešąsias konsultacijas dėl plano „Naujos kartos Lietuva“ inovacijų ir mokslo komponento galima rasti: <https://www.youtube.com/watch?v=IngPLEceTIY>. Plačiau susipažinti su šio plano projektu galima <https://bit.ly/2Q71tKo>. Parengta pagal ministerijos Komunikacijos skyriaus pranešimą. ■

TARPTAUTINIAI RYŠIAI

Įsiliejo į tinklą PEGASUS

Po daugiau nei dvejų metų trukusių studijų kokybės vertinimo Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VGTU) Antano Gustaičio aviacijos institutas (AGAI) įsiliejo į tarptautinį aviacijos ir kosmoso technologijų plėtros tinklą PEGASUS. VGTU yra pirmasis universitetas Baltijos šalyse, įsiliejęs į šią bendruomenę. Šis tinklas vienija 11 Europos šalių ir 28 elitinius universitetus, tarp kurių yra Delfto technikos universitetas, ENAC, Kranfeldo universitetas, Milano politechnikos universitetas, KTH karališkasis technologijų institutas, Turino politechnikos universitetas, Berlyno, Braunšveigo ir Dresdeno technikos universitetai.

Tinklo partneriai tyrinėja ir dalinasi žiniomis apie aviacijos ir kosmoso technologijas, o PEGASUS užtikrina efektyvią žinių ir informacijos sklaidą tarp universitetų. Tai visiems tinklo nariams suteikia galimybę gilinti žinias partnerių universitetuose. Įgytos patirtys padės ir toliau tobulinti studijų kokybę ir užtikrinti ruošiamų aviacijos specialistų konkurencingumą ne tik Lietuvoje, bet ir Europoje. „Didžiuojuosi, kad AGAI studijų kokybė atitiko tinklo PEGASUS keliamus reikalavimus, tai yra reikšmingas AGAI pri-

Antano Gustaičio aviacijos institutas
dekanas dr. Justas Nugaras

pažinimas tarptautinėje bendruomenėje. Šis bendradarbiavimas suteiks galimybę AGAI mokslininkams ir studentams plėsti savo akiratį, sprendžiant aviacijos iššūkius“, – sako AGAI dekanas dr. Justas Nugaras.

Šiuo metu dėl COVID-19 ir karantino pasaulyje Lietuvoje aviacijos sektorius taip pat yra stipriai suvaržytas, tačiau aviakompanijos ruošiasi ribojimų pabaigai, peržiūrdamos ir atnaujinamos savo infrastruktūrą ir procesus. VGTU siekia plėsti studentų akiratį ir užtikrinti studentų lankstumą bei gebėjimą prisitaikyti prie atsinaujinančio ir su naujais iššūkiais susiduriančio Lietuvos ir Europos aviacijos sektoriaus. ■

LIETUVOS MEDICINOS BIBLIOTEKOJE

Gėlių spalvos

Janina Valančiūtė

Balandžio 8–30 d. Lietuvos medicinos bibliotekoje (Kaštonų g. 7, Vilniuje) veikia Daivos Masiulienės tapybos paroda „Gėlių spalvos“. D. Masiulienė piešia nuo mažens. 1983 m. ji baigė Kauno taikomosios dailės mokyklą, kurioje įgijo dekoravimo ir apipavidalinimo specialybę. 1989 m. baigė Vilniaus vakarinę dailės mokyklą (dabar – J. Vienožinskio dailės mokykla). 1993–1996 m. lankė Jūratės Stauskaitės dailės mokyklą.

Pirmąją personalinę parodą D. Masiulienė surengė 1994 m. Vilniaus mokytojų namuose. Lietuvos medicinos bibliotekoje yra surengusi jau šešias savo darbų parodas. Autorės kūriniuose vyrauja gėlės. Dailininkė teigia, kad gėlės ją įkvepia kurti ir dalintis grožiu, meile bei gerumu. Ji daugiausia dirba akrilo technika. Pasak dailininkės Viktorijos Daniliauskaitės, Daivos gėlės – gyvybingumo įvaizdis.

Laikantis saugumo reikalavimų, parodą galima apžiūrėti bibliotekos galerijoje nuo pirmadienio iki penktadieniais, nuo 11 val. iki 19 val. Priešventinėmis die-

nomis dirbama viena valanda trumpiau. Žinutės autorė – Lietuvos medicinos bibliotekos darbuotoja. ■

Parodoje „Gėlių spalvos“. Vienas iš D. Masiulienės paveikslų

OVERTONO LANGAS LIETUVAI?

Aidas Gedvilas

Balsavau **PRIEŠ** priverstinį dirbančiųjų testavimą tiek pateikimo, tiek priėmimo stadijose. Niekada nepalaikiau ir nepalaikysiu neišdiskutuotų sprendimų, ribojančių žmogaus laisvės ir prigimtines teises. Ir paaiškinsiu kodėl.

Žmogaus apsisprendimo laisvės naikinimas

Prieš rinkimus žadėjusios Lietuvai daugiau jėgos, laisvės ir džiaugsmo, vos pajutusios valdžios skonį, trys valdančiosios partijos ėmėsi bausmių, grasinimų ir žmogaus teisių suvaržymų. Filosofas Juvalis Noa Hararis (*Yuval Noah Harari*) „*Financial Times*“ straipsnyje „*Lessons from a year with Covid*“ pastebėjo, kad vyriausybės karantino priemonėmis kontroliuoja žmonių gyvenimą, tačiau labai svarbu, kad žmonės taip pat turėtų galimybę kontroliuoti valdžią ir jos sprendimus.

Kovo 23 d. valdančiosios koalicijos buldozeris sutraiskė vieną iš pamatinių demokratinės valstybės vertybių – žmogaus apsisprendimo laisvę. Vėliau valdančiųjų balsais Seime ypatingos skubos tvarka buvo priimti Žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės įstatymo pakeitimai, įpareigojantys darbuotojus, karantino metu turinčius grįžti į darbą, privalomai testuotis. Atsakius tai daryti, gresia nušalinimas nuo darbo, nemokant darbo užmokesčio. Išlaidas

už periodinius sveikatos patikrinimus ir sugaištą laiką turės apmokėti darbdavys, o už sveikatos patikrinimą prieš pradėdant dirbti – darbuotojas.

Ir tik po ilgų diskusijų, apeliavimo į ministrų sąžinę pavyko pasiekti, kad darbuotojų, dirbančių ar vykdančių veiklą, sveikatos patikrinimai dėl užkrečiamosios ligos, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija ar karantinas, būtų finansuojami valstybės biudžeto lėšomis. Pirminiame teikime buvo sumanyta, kad už suvaržytas teises turės sumokėti patys žmonės ir leisgyvis verslas, kiekvieną dieną balansuojantis ant išgyvenimo ribos, neturintis galimybių normaliai funkcionuoti dėl valdančiųjų veiksmų.

Pandemija tapo politine katastrofa

Tas pats istorikas, filosofas J. N. Hararis teigė, kad „pandemijos pobūdis keičiasi. Istorijos kontekste pandemijos buvo vertinamos kaip stichinės katastrofos, viršijančios žmonių kontrolę... Dabar pandemijos tapo politine katastrofa, politine nesėkme“. Manau, kad valdančiųjų bandymai iš naujo apibrėžti žmonių laisvės sąvoką yra akibrokštas, konstitucinių žmogaus teisių suvaržymas ir tiesiog pasityčiojimas iš Lietuvos žmonių ir verslo. Ypač veidmainiškai atrodo tai, kad šias pataisus valdantieji prastūmė ypatingos skubos tvarka – vieną savaitę įvyko pataisų pateikimas, kitą dieną jos buvo apsvaistytos komitetuose, o dar vėliau dėl jų buvo nubalsuota Seime.

Beje, kai Seimui buvo pateiktos mano įstatymo pataisos dėl išmokų individualiai dirbantiems žmonėms prilyginimo minimaliam mėnesiniam atlyginimui, jos buvo atmes tos net nesvarstant, o Ekonomikos ir inovacijų ministerija, besididžiudama, kad jau daugiau nei 12 000 įmonių gavo paramą, ir kartu propaguodama modernumą

ir atvirumą, galėtų būti nuosekli iki galo ir lygiai taip pat savo tinklalapyje parodyti, kiek iš viso įmonių kreipėsi paramos ir negavo.

Toks yra selektyvus valdančiųjų laisvės ir atvirumo supratimas. Tokia yra mūsų progresyvi, vakarietiškomis vertybėmis besivadovaujanti dešiniųjų valdančioji dauguma.

Overtono lango technologija įsigali Lietuvoje

Amerikiečių sociologas Džozefas Overtonas (*Joseph P. Overton*) (1960–2003) aprašė technologiją, kuria politikoje naudojama norint pakeisti visuomenėje galiojančius pamatinius principus – kaip nepriimtinas idėjas ir reiškinius galima paversti politine norma. Šis socialinių pakeitimų modelis yra pavadintas autoriaus vardu – Overtono langas. Autorius nuosekliai pademonstravo, kaip bet kokia idėja visuomenėje, susiklosčius tam tikroms palankioms aplinkybėms, praėjusi kelių žingsnių kelią: neįsivaizduojama, radikali, priimtina, racionali, populiarai, galiausiai tampa viešosios politikos dalimi.

Ar ne šio modelio veikimą šiandien matome Lietuvos politikoje, kai, prisidengiant virusu, be diskusijų, aptarimų ir rimtesnės analizės yra ribojamos dirbančiųjų teisės, mūsų vaikus norima paversti bandomaisiais triušiais, leidžiant jiems eiti į mokyklą, tik atlikus testą, aiškinant, kad šeimos sąvoka yra pasenusi ir atėjo laikas ją keisti, ir pan.?

Autorius yra Seimo narys

„**Mokslo Lietuva**“ pateikia citatas iš Erikos Drungytės straipsnio „**Nuo iškrypimo iki politinės normos**“, 2019 m. paskelbto „**Respublikoje**“. Amerikiečių sociologas Džozefas Overtonas (*Joseph P. Overton*) aprašė technologiją, kuria politikoje naudojama, norint pakeisti visuomenėje galiojančius pamatinius principus, kaip nepriimtinas idėjas, nepriimtinius reiškinius galima paversti politine norma.

Pirmas langas. Nuo neįmanomo iki radikalaus. Tikslas – panaikinti reiškinio aptarimo draudimą. Rodyti reiškinį kuo platesniam žmonių ratui. Diskusijas apie reiškinį paversti normaliu dalyku. Šioms diskusijoms suteikti reikšmingumą. Šiam tikslui pasiekti reiškinys yra išstumiamas į informacinį lauką kaip kraštutiniai radikalūs. Tai tampa dėmesio verta problema visuomenėje ir akademinėse konferencijose.

Antras langas. Nuo radikalaus iki priimtino. Tikslas – pakeisti sąvokas. Emocionaliai nepriimtini terminai pakeičiami emocionaliai neutraliais. Šiuo etapu įvedamos naujos sąvokos, apibūdinančios tokias reiškinio ypatybes, kurios visuomenės sąmonėje daugiau nebesukelia aršaus pasipiktinimo.

Trečias langas. Nuo priimtino iki proto. Tikslas – įvesti idėją dėl aptariamo reiškinio natūralumo. Remiamasi moksliniais ir pseudomoksliniais faktais ir aiškinimais, kurie reiškinį paženkliną kaip natūralų, savaime suprantamą. Tai yra **lūžio momentas**, kai absoliučiai marginalus reiškinys tampa priimtinas visuomenei.

Ketvirtas langas. Nuo proto iki populiaro. Tikslas – masių sąmonei įteigti mintį, kad reiškinys yra **populいた** visuomenėje. Reiškinį asociuoti su konkrečiomis populiaromis asmenybėmis, kurios visuomenei yra patrauklios.

Pentasis langas. Nuo populiaro iki politinio. Tikslas. Reiškinys tampa politškai svarbiu klausimu. Reiškinio paneigimas vertinamas kaip žmogaus teisių pažeidimas. Įvedamas negatyvus požiūris į tuos, kurie reiškinį smerkia. Nepaklusniesiems suvaldyti sukuriama **nauji Baudžiamojo kodekso** straipsniai. Taip visuomenėje buvęs smerktinas ar nusikalstamas reiškinys tampa politine norma. Nuo baudimo už reiškinio egzistavimą buvo persistumta iki baudimo už reiškinio smerkimą. ■

Atšaukti sprendimą kompensuoti kontracetines spirales nepilnametėms VALSTYBĖ SKATINA NEPILNAMEČIŲ LYTINIUS SANTYKIUS?

Seimo nariai Vilija Aleknaitė-Abramikiene, Audronius Ažubalis, Laurynas Kasčiūnas, Rita Tamašunienė ir Vilija Targamadžė kreipėsi į sveikatos apsaugos ministrą Arūną Dulkį dėl sprendimo į kompensuojamųjų vaistų sąrašą įtraukti kontracetines spirales ir skirti jas nepilnametėms. Sveikatos apsaugos ministras A. Dulkys 2021 m. kovo 19 d. pasirašė įsakymą į kompensuojamųjų vaistų sąrašą įtraukti kontracetines spirales – preparatą levonorgestrel („Flere“ 13,5 mg vartojimo į gimdos ertmę sistema), nurodydamas, kad vaistas: „Skiriamas:

1) merginoms nuo 15 iki 17 m. sveikatos apsaugos ministro nustatyta tvarka;

2) merginoms nuo 18 iki 20 m., kurios kreipiasi į ginekologą konsultacijos dėl kontracetijos.“ Tvarkos, pagal kurią preparatas būtų skiriamas 15–17 m. amžiaus merginoms, ministras nenustatė.

„Procesą, kurį laikome galimai neskaidriu, pradėjo Jūsų pirmtakas buvęs ministras Aurelijus Veryga, galimai paveiktas jam pateiktos klaidinančios informacijos“, – rašoma Seimo narių kreipimesi. Dar 2020 m. gegužės 11 d. Seimo narė V. Aleknaitė-Abramikiene išsiuntė raštą sveikatos apsaugos ministrui A. Verygai, po kurio preparato įtraukimas į kompensuojamųjų vaistų sąrašą buvo lai-

kinai pristabdytas ir sudaryta darbo grupė siūlomo preparato kompensavimo sąlygoms išnagrinėti. Tačiau, kaip teigia Seimo nariai, šios grupės veikla ir objektyvumas kelia abejonių, nes lemiamą įtaką joje turėjo preparato įtraukimui į kompensuojamųjų vaistų sąrašą suinteresuoti asmenys.

Svarstant kompensavimo klausimą, darbo grupės nariams buvo pateiktas Vals tybinės vaistų kontrolės tarnybos 2019 m. parengtas šios kontracetinės spirales preparato terapinės vertės nustatymo protokolas, kuriame buvo **užjuodinta, todėl neįskaitoma** teksto dalis. Paprašius originalo ir jį gavus, paaiškėjo, kad buvo nuslėpta abejonių dėl preparato tinkamumo galinti sukelti informacija. (Cit.: „Tyrimo imties apskaičiavimas buvo paremtas numatomoms nepageidaujamoms reakcijoms (NR), kurios pasireiškia bent 1 proc. tiriamųjų, bet ne tikėtinų nėštumų dažniu ir todėl yra nepakankama patikimoms išvadoms apie kontracetijos veiksmingumą daryti.“)

„Tai, kad ir oficialiame SAM puslapyje buvo pateiktas Vaistinio preparato terapinės vertės nustatymo protokolas su užjuodintu tekstu, leidžia daryti prielaidą, kad tokį kupiūruotą protokolą gavo ne tik darbo grupės, bet ir SAM Vaistų kompensavimo komisijos

nariai. Tai ne tik kelia klausimą dėl sprendimo kompensuoti šį preparatą pagrįstumo, bet ir šio sprendimo skaidrumo“, – sveikatos apsaugos ministrui rašo Seimo nariai.

Preparato charakteristikų santraukoje rašoma, kad jis skirtas naudoti, įvedant į gimdos ertmę trejiems metams. Nerimą kelia tai, kad nėra atlikta pakankamai klinikinių tyrimų su nepilnametėmis, kurie patvirtintų, kad preparatas yra saugus paauglėms visą šį minimą trejų metų preparato vartojimo laikotarpį. Pagal vaistinio preparato terapinės vertės nustatymo protokole pateiktų klinikinių tyrimų duomenis, vienas Nelson ir kt. tyrimas (NCT00528112) buvo atliktas su jaunomis moterimis (nuo 18 iki 35 m.) ir jame pateikiami trejų metų trukmės šios grupės tyrimo rezultatai. Tačiau kalbant apie vaikus, atliktas Gemzell-Daniels-son ir kt. tyrimas (NCT01434160) su 12–17 m. amžiaus mergaitėmis, o jo rezultatai pateikiami po tik 12 mėnesių trukusio tyrimo.

Jokių patikimų duomenų apie tai, koks bus preparato poveikis nepilnametėms nešiojant spiralę antraisiais ir trečiaisiais metais, nėra. Todėl sunku suprasti, kaip sveikatos apsaugos ekspertai galėjo buvusiam ir dabartiniam ministrams rekomenduoti, o SAM savo įsakymu ryžtis tokiam eksperimentui, juolab su paauglėmis, kai kompensavimui numatyta taikyti

trejų metų laikotarpį. Sprendimas kompensuoti preparatą, apie kurio patikimumą ir saugumą trūksta duomenų, – galimai pavojingas etinis nusizengimas, kurį reikėtų vertinti kaip eksperimentą su vaikais ar netgi galimai neteisėtą klinikinį tyrimą, finansuojamą valstybės lėšomis. Pagal įprastą praktiką visus vaisto klinikinius tyrimus finansuoja jo gamintojas.

Minėtame tyrime teigiama, kad net 16,8 proc. visų tiriamųjų nepilnamečių nutraukė tyrimą anksčiau laiko dėl gydymo reikalaujančių nepageidaujamų reiškinų. Per 12 tyrimo mėnesių 85,2 proc. tiriamųjų pasireiškė vienokie ar kitokie nepageidaujami reiškiniai.

Ministrui skirtame rašte Seimo nariai atkreipia dėmesį, kad nuspręsta preparatą kompensuoti neatsižvelgiant į tai, kad paties preparato gamintojo parengtoje preparato charakteristikų santraukoje pažymėta, jog „negimdžiusioms moterims „Flere“ nėra pirmojo pasirinkimo kontracetinis preparatas, nes klinikinė patirtis yra ribota“. Nėra patikimų tyrimų, įrodančių jo saugumą negimdžiusioms paauglėms. Tai, kad nuspręsta preparatą kompensuoti itin sunkiu Lietuvos sveikatos sistemai metu, skiriant trejiems metams **daugiau nei 2,5 milijono eurų**, yra nepateisinama. *Parengta pagal Seimo pranešimą* ■

NAUJA IDĖJA GLOBALIAI LIETUVAI: ir valdžiai, ir visuomenei be Konstitucijos būtų lengviau

Vytautas Budnikas

Neseniai portalas delfi.lt paskelbė, kad „šalies psichologai ir psichoterapeutai ragina įteisinti tos pačios lyties partnerystę“. Publikacijoje rašoma, kad per šimtą visuomenėje žinomų specialistų atviru laišku kreipėsi į valstybės vadovus ir Seimą vildamiesi, kad tai pagerins LGBT bendruomenės psichikos sveikatą ir visuomenės saugumą. Esą dėl to, kad vienalytės ir skirtingų lyčių poros patiria tuos pačius jausmus – meilę, prierašumą, norą rūpintis, įsipareigoti vienas kitam, visoms poroms turi būti suteiktos lygios teisės, mat kuo daugiau žmonių jausis saugūs ir laimingi, galėdami kurti ir įteisinti savo santykius, tuo tvirtesnė ir saugesnė bus mūsų visuomenė. Bent jau taip mano psichologė-psichoterapeutė Ieva Bieliauskienė.

Jai antrina kita psichologė Irma Skruibienė, sakydama, kad priekabiavimas prie LGBT asmenų pastariesiems kelia daug psichikos sveikatos problemų, o įteisinus tos pačios lyties partnerystes, sveikata beregint pagerėtų. **Kas prie LGBT priekabiauja, psichologė nepaaiškina.** Dar kita psichologė Juliana Lozovska kviečia priešintis neapykantos kurs-

tymui visuomenėje. **Vėlgi, kas tą neapykantą kursto, neatskleidžia.** Bet kviečia.

Užkliūva tai, kad psichologų raginimas dėl tos pačios lyties partnerystės „atsitiktinai“ sutapo su Seimo Pirmininkės viešu pareiškimu dėl partnerystės įteisinimo. Užkliūva, nes šie du pareiškimai nėra joks sutapimas, o pigi valdančiųjų teisėkūros režisūra. Pirmiausia dėl to, kad **konstitucinės teisės klausimu į Seimą kreipiasi ne teisininkai, o psichologai ir psichoterapeutai.**

Kita vertus, Lietuvoje tai įprasta, nes dėl lietuvių kalbos abėcėlės papildymo W, X ir Q raidėmis, dėl vardų ir pavardžių rašymo asmens dokumentuose nelietuviškais rašmenimis prieš keletą metų **reikalavimais viešąją erdvę drebinio fotomenininkai, solistai, architektai, teatrologai.** Pasitaikė netgi vienas lenktynininkas. Tada jie nuogąstavo, kad asmuo, būdamas savo vardo ir pavardės šeimininkas, turi konstitucinę teisę įrašyti savo nuosavybę asmens dokumentuose, kaip to širdis geidžia, nesusimąstydami, kad **asmens dokumentuose vardas ir pavardė įrašomi ne pagal savininko įgeidžius, o pagal kiekvienos valstybės nustatytą tvarką, kuri mūsų Konstitucijoje nurodyta 14 straipsnyje – valstybinė kalba yra lietuvių kalba.**

Apmaudu, bet 50 okupacijos metų diegta Vladimiro Uljanovičiaus mintis, kad kiekviena virėja gali valdyti valstybę, taip giliai įsivėję į mūsų elito mentalitetą, kad išnykti gali nebent visus ištrėmus 40-čiai metų į Sacharos dykumą. Tad ir šiuo atveju be užuolankų derėtų visuomenei pasakyti, kad Seimo Pirmininkės ir psichologų pareiškimų duetas tėra nuvalkiotas žmonių mulkinimo triukas. Sovietmečiu komunistų partija analogiškai darbo žmonių kolektyvo prašymu netinkamus darbuotojus atleisdavo

iš darbo arba, darbo liaudžiai reikalaujant, tremdavo nepaklusnius mokslininkus ir kultūros veikėjus į Sibirą, prieš tai kompartijos laikraštįje „Pravda“ arba lietuviškoje „Tiesoje“ paskelbusi tokį darbo kolektyvo ar grupės žmonių prašymą.

Šiandien tokie pat „darbo žmonės“ (psichologai) reikalauja valdančiųjų visuomenės saugumo, kurį turėtų užtikrinti tos pačios lyties asmenų partnerystė. Bet nei sovietmečiu, nei dabar minėta „**darbo liaudis rišliai nesuvokė, ko ji reikalauja.**“ Psichologai nesupranta, o Seimo Pirmininkė nedrįso jiems paaiškinti, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 3 dalis nenumato tos pačios lyties asmenų partnerystės. O šio straipsnio 4 dalis nenumato nei vienos lyties, nei skirtingų lyčių partnerystės valstybinės registracijos.

Konstitucijoje parašyta, kad **valstybė registruoja tik santuoką, gimimą ir mirtį,** taigi psichologams pirmiausia reikėjo kreiptis į Seimą dėl Konstitucijos 38 straipsnio keitimo, nes partnerystės be valstybinės teisinės registracijos nereikia, o įtvirtinti su valstybine registracija negalima, nepakeitus šio Konstitucijos straipsnio – mūsų teisėje negalioja joks įstatymas ar kitas aktas, priešingas Konstitucijai (Konstitucijos 7 straipsnis). Apie lyčiai neutralią partnerystę portale delfi.lt gana plačiai rašo prof. Saulius Arlauskas straipsnyje „Mūsų Konstitucija ir lyčiai neutrali partnerystė“.

Seimo Pirmininkė nerišliai mėgina aiškinti, esą partnerystės projekto neskubama registruoti, nes siekiama kuo platesnio sutarimo tarp skirtingų politinių jėgų. Įdomu, kokio sutarimo? **Ar kaip pakeisti Konstitucijos 38 straipsnio nuostata, ar kaip šią nuostatą apeiti?** Konstitucijos keitimą reglamentuoja Konstitucijos IV skirsnis.

Bet, norint įtvirtinti naują **nekonstitucinį teisinį šeimos kūrimo būdą – partnerystę, būtina atsiklausti Lietuvos piliečių nuomonės, surengiant visuotinį gyventojų referendumą,** nes 1992 m. referendumu priimtos Konstitucijos 38 straipsnis skelbia, kad „**šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas, kad santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu.**“ Valstybė registruoja santuoką, gimimą ir mirtį. Valstybė pripažįsta ir bažnytinę santuokos registraciją. Taigi, norint suteikti teisę tos pačios lyties asmenims kurti šeimas partnerystės būdu, reikia partnerystei suteikti valstybinę teisinę registraciją, nes be jos šeima bus nevisavertė, o ją sukūrę asmenys neturės šeimai būdingų teisių, tarp jų ir įsivaikinimo teisės.

Suprantama, kad tai yra vertybinis visuomenės pasirinkimas dėl naujos, **prigimtinę šeimą paneigiančios** pasaulėžiūros. Dėl to ir privaloma jos atsiklausti, nes Konstitucijos 9 straipsnis imperatyviai nustato, kad svarbiausi Valstybės ir Tautos gyvenimo klausimai sprendžiami referendumu.

Psichologės tariai nerimauja dėl vienodų piliečių teisių, neva rūpinasi, kad žmonės būtų saugūs ir visi laimingi, bet atsitiktinai ar per išsiblašymą **pamiršta vaikus ir jų teises.** Vaiko teisių Konvencijoje (12 str.) nedviprasmiškai nurodyta, kad vaikui turi būti suteikta galimybė būti išklausytam, prieš priimant jam lemtingus sprendimus. Įdomu, kaip psichologės patartų **išklausyti dvejų-trejų metų vaiką** ir ką jos patartų vaiko klausiti dėl jam lemtingos būsimo jo aplinkos? Ar mažylis kartais nenorėtų turėti du tėčius, kurių vienas būtų mama, arba dvi mamas, kurių viena būtų tėtis? O jei vaikas, žvelgdamas į du tėčius, pasakytų, kad labai nori pas mamą, ar jo likimą sprendžiančios

■ Nukelta į 7 p.

MOKSLO ISTORIJOS PUSLAPIAI: LIETUVA – LATVIJA

Apie pirmąsias terminologijos komisijas Lietuvoje ir Latvijoje

Doc. dr. Regina Kvašytė

Pabaiga. Pradžia – Nr. 7 (672)

Praėjus beveik dviem Terminologijos komisijos veiklos metams, 1923 m. sausio 4 d. posėdžio protokole atsiranda įrašas, kaip terminai turi būti skelbiami ir kaip parengti svarstyti pateiktam terminų sąrašus: „Nutarta skelbti ir toliau dedant pirma lietuviškus terminus ir aiškinant juos svetimomis kalbomis, ir kur nesudaro sunkumų, tai bent keliomis. Laikraščiuose paskelbti, kad asmenis, kurie patiekia Komisijos darbui terminus, kur tik gali, greta lietuviškųjų terminų, padėtų terminus bent keliomis svetimomis kalbomis.“ Kalbamajame protokole įrašytas ir pageidavimas „darbo reikalams įsigyti latvišką ir kitomis kalbomis išleistųjų terminų žodyną“ (TKP 1923, Nr. 51).

Galima daryti prielaidą, kad lietuvių terminologus galėjo dominti Terminologijos komisijos darbo rezultatas – 1922 m. išleistas žodynas „*Zinātniskās terminoloģijas vārdnīca*“ (Mokslinās terminojos žodynas). Tai – reikšmingas veikalas, pasirodęs jau po to, kai komisija Latvijoje buvo baigusi darbą

Doc. dr. Regina Kvašytė skaito pranešimą Rygoje

(tai įvyko 1921 m. rugsėjį dėl lėšų stygiaus). Į žodyną sudėta 20 sričių (turinyje 19 – neįtraukta veterinarija) terminai, suskirstyti teminiais (kartais jungtiniais) skirtingos apimties skyriais: kalbotyra, filosofija, teisė, liaudies ūkis ir finansai, muzika, tapyba,

skulptūra ir statyba, gamtos mokslai, miškininkystė, chemija ir chemijos technologija, matematika, geometrija ir piešimas, fizika, mechanika ir medžiagų atsparumas, mašinų ir metalo apdirbimas, elektra ir elektrotechnika, karyba, jūreivystė, knygų pramonė,

veterinarija. Iš viso žodyne yra 8398 antraštiniai terminai. Tačiau dar iki tol Latvijoje buvo išleisti specializuoti savos kalbos ir tarptautinių žodžių rinkiniai, pavyzdžiui, jūreivystės (1902, 1908), karybos (1914), statybos terminų (1922) žodynai.

Terminologijos komisijas Lietuvoje ir Latvijoje susieti suteikia progą ir šimtmetis, kurį Terminologijos komisija Latvijoje paminėjo 2019 m. Reikia pastebėti, kad tais metais daugiau šalies švietimo, mokslo ir kultūros įstaigų minėjo tokius jubiliejus: 1919-aisiais įkurtas Latvijos universitetas, pradėjo veikti Latvijos nacionalinė biblioteka. Šioje eilėje derama vieta tenka ir Terminologijos komisijai, kurios indėlis į visuomenės švietimą taip pat yra svarbus.

Latvijoje Terminologijos komisijos šimtmečio atgarsius galima justi ir dabar. Ryškus akcentas – Latvijos nacionalinės bibliotekos leidinio „*Zinātniskie raksti*“ (Moksliniai raštai) 6-ojo tomo „*Latviešu terminoloģija simts gados*“ (Latvių terminologija per šimtą metų) pasirodymas. Parengtas po 2019 m. surengtos tokio pat pavadinimo konferencijos, išleistas pernai, pristatytas šiemet, deja, kaip daug kas

■ Nukelta į 7 p.

NAUJA IDĖJA GLOBALIAI LIETUVAI: ir valdžiai, ir visuomenei be Konstitucijos būtų lengviau

■ Atkelta iš 6 p.

tetos į tokį vaiko norą atsižvelgtų? Vargu. Akivaizdu, kad visiems vienodų teisių nepavyks garantuoti, atitinkamai nepavyks užtikrinti ir visų vienodai geros savijautos. Matyt, kažką teks aukoti. Šiuo atveju siūloma aukoti vaikų savijautą. Apie ją nei Seimo Pirmininkė, nei psichologai nekalba. Sakysite, kuo čia dėti vaikai, jei prašoma įteisinti tik tos pačios lyties asmenų partnerystę?

Nepasiklyskime. Partnerystės įstatymu sukurta šeima įgytų tokias pačias teises, kaip ir šeima, sukurta santuokoje. Tai reiškia, kad du partneriai, sukūrę šeimą, įgis ir įsivaikinimo teisę. Jei kas mano, kad bus leista įsivaikinti tik skirtingos lyties poroms, labai klysta, nes, priėmus tokį sprendimą, LGBT jau kitą dieną jį apskųstų Europos žmogaus teisių teismui ir netrukus sulauktume jo išvadų, kurių rezoliucinėje dalyje būtų nurodyta, kad Lietuva pažeidė Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, laiduojančią visų žmonių lygiateisiškumą,

draudžiančią bet kokią diskriminaciją dėl asmenis lyties ar seksualinės orientacijos. Taigi draudimas įsivaikinti tos pačios lyties poroms būtų pripažintas diskriminuojančiu LGBT bendruomenės narių teises.

Šiuo metu Seime vyksta kažkokio sutarimo paieškos, apie kurias kalba Seimo Pirmininkė. Tikriausiai, kaip išsisukti nuo Konstitucijos suvaržymų ir apeiti jos draudimus. Žinome, kad šioje srityje didžiausius įgūdžius turi „laisvės partija“, socialdemokratai, liberalų frakcija. Neseniai, pritariant vienam TS-LKD atstovui, jos teikė antikonsitucines Administracinių nusižengimo ir Baudžiamojo kodeksų pataisas. Bruko taip ciniškai ir negrabiai, kad, kilus visuomenėje erzeliui, persigandusios skubiai atsiėmė.

Partnerystės įstatymą rengia ta pati „laisvės partija“, kuri **bruka mums narkotikų vartojimą, daugiakalbystę Lietuvoje, regionų autonomijas ir kitus antikonsitucinius įstatymus**. Tad dėl šios partijos antivalstybinių nuostatų nedera turėti jokių iliuzijų. Nebent daugeliui rūpi, kaip tai bus daroma.

Gal klystu, bet manau, kad išeitis seniai rasta. Neatsitiktinai Konstitucijos aiškintojai prieš dvejus metus išaiškino, kad šeima yra neutrali lyties atžvilgiu (Konstitucinio Teismo 2019 m. sausio 11 d. nutarimas). Matyt, partnerystės įstatymą bus mėginama skelbti neutralų lyties atžvilgiu. Tiesa, išlieka problema dėl partnerystės būdu sukurtos šeimos valstybinės teisinės registracijos. Matyt, bus siūlomas tarpinis variantas – pataisyti Civilinį kodeksą, įteisinant partnerystę be valstybės teisinės registracijos. O vėliau sukelti šurpų tarptautinį riksmą, esą visų Lietuvos piliečių teisės turi būti lygios, antraip – akivaizdus DISKRIMINAVIMAS. Bus šaukiama, kad tos pačios lyties asmenys partnerystėje privalo turėti vienodas teises, kaip ir santuokoje sukurtos šeimos. **Ir tai bus pabaiga**. Panaikinti partnerystę bus per vėlu, nes atsiras teisėti piliečių lūkesčiai ir panašūs dalykai. Todėl neišvengiamai teks keisti Konstituciją. Tik jau be referendumo.

Žvelgiant iš šalies, pyktis dėl tokio šurkštaus valdančiųjų elgesio su mūsų Konstituci-

ja jau neturėtų imti, nes juo toliau, tuo linksmiau bus. Manau, jau dabar valdantiejiems reikėtų siūlyti panaikinti pačią Lietuvos Respublikos Konstituciją. Taip būtų visiems daug paprasčiau. Beje, ir Stambulo konvencijai ratifikuoti jokių kliūčių nebeliktų.

Kita vertus, galėtume atsisakyti netgi savo įstatymų. Kažkiek laiko pratemptume pagal Izraelio ar Vokietijos patarimus ir pagyventume kažkaip susimetę. Anot I. Šimonytės mėgiamo Šveiko, dar nebuvo taip, kad nieko nebūtų. Galiausiai galėtume gyventi pagal Briuselio direktyvas. Atskirais atvejais netgi vieną, kitą įsaką galėtume išleisti. Tiesa, Konstitucinio Teismo teisėjams ir Seimo nariams tektų pasiieškoti darbo, nes, panaikinus Konstituciją ir įstatymus, šie mūsų „darbštuoliai“ niekam nebūtų reikalingi – įsakams leisti pakanka ir generalgubernatoriaus. Bet kuriuo atveju tai yra geranoriškas pasiūlymas valdantiejiems ir novatoriškas sprendimas globaliai Lietuvai.

Apie pirmąsias terminologijos komisijas Lietuvoje ir Latvijoje

■ Atkelta iš 6 p.

šiuo metu, nuotoliniu būdu. Tai bibliotekos, vienos iš konferencijos rengėjų ir jos šeiminių, indėlis į latvių terminologų veiklos sklaidą.

Jubiliejinėje konferencijoje buvo kalbėta apie bendruosius terminologijos klausimus, terminologijos teoriją ir praktiką Latvijoje pradėdant XIX a. viduriu, nagrinėti konkrečių sričių – bibliotekininkystės, botanikos, energetikos, knygų leidybos, informacinių technologijų, švietimo, teisės, literatūrologijos, poligrafijos, vaizduojamojo meno – terminai bei su jais susiję klausimai ir kt. Iš 21 perskaityto pranešimo rinkinyje paskelbta 12 straipsnių, kuriuose nagrinėjama terminų istorinė raida ir dabartinė tvarkyba. Vienas iš straipsnių skirtas pirmųjų Latvijos ir Lietuvos terminologijos komisijų veiklai aptarti.

Pagrindinės aptariamo straipsnio išvados, kad tarp pirmųjų terminologijos komisijų esama ir panašumų, ir skirtumų. Panašumai remiasi tuo, kad (kaip matyti iš prieš tai aptartų dalykų) Lietuvoje komisija buvo įkurta Latvijos pavyzdžiu. Tiesa, Lietuvoje jos veikla truko ilgiau – maždaug penkerius metus (1921–1926), o Latvijoje dėl biudžeto lėšų stygiaus tik dvejus (1919–1921). Vis dėlto pirmųjų komisijų veikloje išryškėjo nemažai skirtumų. Latvijoje terminologų dė-

mesio sulaukė daugiau valstybės gyvenimo sričių, nes buvo didesnis skaičius pakomisių (32), nei Lietuvoje (10). Tačiau atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje komisijos personalinė sudėtis keitėsi, ir čia į terminų kūrimą įsitraukė gerokai daugiau specialistų. Kaip matyti iš komisijos posėdžių protokolų, daug laiko posėdžiuose buvo skiriama pačios komisijos veiklai – pakomisių (vadinamųjų komisijėlėmis) sudarymui, pasiskirstymui pareigomis, atlyginimui už darbą, apsvarstytų terminų taikymui praktikoje ir pan.

Išliekamąją vertę turintis komisijų veiklos rezultatas yra abiejose šalyse išleisti pirmieji mokslinės terminijos žodynai: Latvijoje – 1922 m., o Lietuvoje – 1924 m. Jie skiriasi tiek formatu ir apimtimi, tiek sandara ir turinio kokybe. Latvių žodynas „Zinātniskās terminoloģijas vārdnīca“ parengtas rimčiau (kaip jau minėta, jį sudaro 20 sričių, iš viso per 8000 terminų), o lietuviškas leidinys „Įvardai, arba terminai, priimti Terminologijos komisijos“ yra kišeninio formato, apima septynių sričių (akcizo, teisės, kelių, telefonijos, geografijos, švietimo ir politinės ekonomijos) terminus ir išleistas komisijos sekretoriaus A. Vireliūno privačia iniciatyva, tačiau nepakankamai geros kokybės, dėl ko buvo gana griežtai kritikuojamas.

Negalima nepaminėti iškilių kalbininkų, kurie aktyviai darbavosi pirmosiose terminologijos komisijose: Latvijoje – Janis Endzelyns (*Jānis Endzeliņš*), Pēteris Šmits (*Pēteris Šmits*), Ernestas Blesē (*Ernestis Blesē*), Lietuvoje – J. Jablonskis, K. Būga ir kt. Svarus buvo įvairių sričių specialistų indėlis į tam tikrų sričių terminų kūrimą, kurių rezultatais naudojamosi ir dabar tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje.

Pirmųjų terminologijos komisijų įkūrimas ir jų vaidmuo kiekvienoje iš šalių vertintinas panašiai. Cituojant Marij Baltinį (*Māris Baltiņš*), dabartinį Latvijos mokslų akademijos Terminologijos komisijos pirmininką ir Latvijos nacionalinės bibliotekos mokslinio straipsnių rinkinio „*Latviešu terminoloģija simts gados*“ atsakomąjį redaktorių (panašias mintis jis išsakė ir per leidinio pristatymą), taip buvo pereita nuo individualios (atliekamos vieno asmens), privačios (neturint tam tikro įpareigojimo ir pareigų) ir spontaniškos (pagal konkretną specialisto supratimą bei tiesioginius poreikius) terminokūros prie kolektyvinės (daugelio tam tikros srities žinovų), planingos (stengiantis aprėpti srities terminų visumą, ne kuriant izoliuotus terminus atskiroms publikacijoms) ir institucionalizuotos (turint aiškiai apibrėžtą įpareigojimą veikti vadovaujant tam tikrai institucijai) veiklos.

Komentariai ir šaltiniai:

1. Straipsnis parengtas pagal Valstybinės tyrimų programos projektą „Latviešu valoda“ (Nr. VPP-IZM-2018/2-0002).

2. Pirmosios Terminologijos komisijos protokolai (TKP Nr. 1–80), saugomi Lietuvių kalbos instituto Terminologijos centre. Citatos iš protokolų ir kitų šaltinių pateikiamos autentiškai, rašyba netaisyta, tik atsisakyta įvairių techninių išryškinimų.

3. Čia ir toliau cituojama iš „Jablonskio raštų“. T. 1. Red. J. Balčikonis, Kaunas: Švietimo ministerijos leidinys, 1933, p. 224–228.

4. Latvijā izdotās latviešu valodas vārdnīcas. Bibliogrāfisks rādītājs (1900–1994). Sast. M. Banga, G. Cakule, S. Kļaviņa, B. Mūrniece, S. Zariņa. Rīga: Latvijas Universitāte, 1995.

5. Kvašite R. Pirmās Terminoloģijas komisijas Latvijā un Lietuvā. Zinātniskie raksti 6 (XXVI). Latviešu terminoloģija simts gados. Atb. red. Māris Baltiņš. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2020, 74–92 lpp.

6. Baltiņš M. Terminrades process un principi. Latviešu valoda. Red. A. Veisbergs. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2013, 426 lpp.

IŠKILIOS ASMENYBĒS

LIETUVOS GEOLOGINIŲ ŽEMĖLAPIŲ KŪRĖJAS

Geologo Jurgio Kisnėriaus 101-osioms gimimo metinėms artėjant

Algimantas Grigelis,
Valentinas Baltrūnas

Vyresnieji Lietuvos geologai dar prisimena savo mokytojo, Vilniaus universiteto profesoriaus, akademiko Juozo Dalinkevičiaus (1893–1980) per pasakaitas pasakytus šiek ties paslaptinius žodžius:

„Geologas mąsto braižydamas...“ Tai sakydama, jis galvoje turėdavo geologinių žemėlapių ir prie jų būtinų Žemės gelmių pjūvių braižymą, ką jis pats, būdamas kalnų geometrijos pradininkas, puikiai mokėjo daryti.

Norint žemėlapyje nubrėžti liniją, skiriančią skirtingo amžiaus ir sudėties geologinius sluoksnius, tūnančius giliai požemyje, reikia ir faktinių duomenų (iš gręžinių ir

atodangų), ir žinoti sluoksnių „slūgsojimo logiką“ bei krašto Žemės plutos deformacijas, ir jausti šiokią tokią riziką, kad naujas gręžinys gali lengvai sugriauti įsivaizduotą gelmių modelį.

Šie profesoriaus žodžiai, ko gero, trikdė jo mokinio, ilgamečio Geologijos instituto (iki 1963 m. – LMA Geologijos ir geografinio instituto) mokslo darbuotojo dr. Jurgio

Kisnėriaus užsikratą „naštą“ – pildyti ir tobulinti sudaromą krašto geologinį žemėlapi. Tai – kasdieninis, ypatingo kruopštumo reikalaujantis darbas, pastoviai į tikslinamą žemėlapi įtraukiant vis naujus geologinius duomenis. J. Kisnėriaus mokslininko savybės, geras krašto geologinės sandaros išmanymas ir lėmė, kad jis jau mokslinio

■ Nukelta į 8 p.

LIETUVOS GEOLOGINIŲ ŽEMĖLAPIŲ KŪRĖJAS

Geologo Jurgio Kisdėriaus 101-osioms gimimo metinėms artėjant

Studijų metais – lauko praktikoje (apie 1950 m.). Iš kairės: Pranas Raudonius, Jurgis Kisdėrius, prof. Juozas Dalinkevičius, Ona Kondratienė ir Vytautas Skuodis. Iš A. Grigelio archyvo

■ Atkelta iš 7 p.

darbo pradžioje ėmėsi Lietuvos geologinio žemėlapio tobulinimo. Jis šią „geologinio žemėlapio tarnybą“ mėgo, retkarčiais parengdavo ir spaudoje išleisdavo vis naują jo laidą. Jis buvo neabejotinas prof. J. Dalinkevičiaus kartografinio darbo tęsėjas. Todėl ir visa jo mokslinė veikla buvo įvertinta Lietuvos mokslų akademijos vardine akademiko J. Dalinkevičiaus premija, įsteigta 1993 m.

Trumpam grįžkime į praeitį. Kas gi yra tas geologinis žemėlapis? Iš esmės – tai Žemės plutos kurios nors vietovės geologinę sandarą vaizduojantis brėžinys ant topografinio žemėlapio pagrindo. Dažniausiai tai – tam tikro mastelio geologinio kartografavimo (gelmų tyrimo) rezultatas, vaizduojantis į Žemės paviršių išeinančių arba po jaunesnėmis nuogulomis slūgsančių uolienų sluoksnių seką, jų santykinį amžių, uolienų sudėtį, kilmę ir pan.

Dar yra sudaromi ir labiau specializuoti tektoniniai, paleogeografiniai, naudingųjų iškasenų, hidrogeologiniai, geocheminiai, inžineriniai geologiniai ir kitokie žemėlapiai. Visų jų tikslas – sudarius Žemės gelmių kartografinį modelį, pateikti praktinės reikšmės turinčias prognozes: optimaliam teritorijų planavimui, naudingoms iškasenoms (vandeniui, naftai ir kt.), įvairaus pobūdžio statybvietėms ir pan.

Vienu pirmųjų geologinių žemėlapių laikomas M. Listerio 1684 m. sudarytas žemėlapis, kuriame spalvotais plotais buvo pavaizduoti vienodas savybes turintys paviršiniai geologiniai dariniai Londono mieste. Kitas anglų geologas W. Smith buvo pirmasis, kuris 1815 m. sudarytame Bačio miesto apylinkių geologiniame žemėlapyje parodė linijomis atskirtus vienodo amžiaus jūros periodo uolienų sluoksnius, nepaisant skirtingos jų sudėties. Tai buvo geologinės kartografijos stratigrafijos pagrindais pradžia. Turėjo praeiti dar kone šimtas metų, kol 1881 m. Tarptautiniame geologų kongrese Bolonijoje po svarstymų buvo palaiminti geologinių žemėlapių sudarymo principai, sutartiniai ženklai ir sluoksnių amžiaus bei sudėties žymėjimas simboliais.

Lietuvos ir gretimų kraštų pirmuosius

geognostinius žemėlapius – dabartinių geologinių žemėlapių prototipus, yra sudarę J. Guettard (1764), S. Staszic (1806), F. Dubois de Montpereaux (1830), I. Domeika (1832–1838), K. Grewingk (1857) ir kiti. Tačiau tikruoju geologiniu žemėlapiu, atitinkančiu tarptautinius reikalavimus, yra vadinamas tik 1895 m. sudarytas ir paskelbtas spaudoje A. Giedraičio (A. Giedroyć) žemėlapis.

Vėlesnė Lietuvos geologinio žemėlapių raida yra susijusi su profesoriu M. Kaveckio (1931) ir ypač su J. Dalinkevičiaus (1936, 1947) geologinio kartografavimo apibendrinimais. Kalbama tik apie po stora kvartero periodo sąnašų danga palaidoto senų uolienų paviršiaus geologinį žemėlapi, kurio sudarymo darbus toliau tęsė J. Kisdėrius.

Jurgis Kisdėrius gimė 1920 m. rugpjūčio 24 d. Tauragėje. Ten baigė gimnaziją. Karui baigiantis, 1944 m. buvo pašauktas į sovietinę armiją, kur tarnaudamas vairavo „studebekerį“ Austrijos, Čekoslovakijos, Vokietijos keliais. Jis nemėgo pasakoti apie tą laiką, tik kartais pasakydavo: „Karas, buvo sunku...“ Po karo, 1946 m., Jurgis Kisdėrius įstojo į Vilniaus universitetą studijuoti geologiją. Tai buvo jau subrendęs, kruopštus ir patikimas studentas, gavęs puikų išsilavinimą profesoriaus J. Dalinkevičiaus vadovaujamoje Geologijos katedroje.

Universiteto studijos prabėgo greitai ir 1950 m. J. Kisdėrius tapo Lietuvos mokslų akademijos Geologijos ir geografijos instituto muziejaus vedėju. Dar po metų – jaunesnysis mokslinis bendradarbis, pasirinkęs mezozojaus eros uolienų tyrimus. Todėl dirbo prekvartero stratigrafijos ir tektonikos sektoriuje, kuriam taip pat vadovavo prof. J. Dalinkevičius, šiek tiek vėliau – dr. Adolfas Vala, iš kurio 1959 m. vadovavimą sektoriui ir perėmė J. Kisdėrius. Visas jo ilgametis darbas buvo susijęs su šiuo institutu, kuriam atidavė 36 gražiausius ir brandžiausius kūrybos metus.

Vienas iš šių eilučių autorių (A. Grigelis) nuo 1954 m. ilgai dirbo kartu su kolega J. Kisdėriumi. Dirbti jie pradėjo dar tuometinio Geologijos ir geografijos instituto laboratorijoje Gedimino pr. 12 (rūsyje po Vilniaus centrine vaistine). Pats institutas

tuomet buvo įsikūręs T. Kosciuškos g. 14, vėliau kėlėsi į Tiltų g. 4, T. Vrublevskio g. 1, dar vėliau – į T. Ševčenkos g. 13.

Pirmieji mokslinio darbo rezultatai pasirodė 1958 m., kai J. Kisdėrius apgynė mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją. Nuo 1962 m. jis jau vyresnysis mokslinis bendradarbis, tyrinėjo jūros ir kreidos periodų, o vėliau ir triaso periodo uolienų sudėtį, stratigrafiją ir paleogeografiją, rašė glaukonitų, fosforitų, anhidritų, kitų naudingųjų iškasenų panaudojimo klausimais. Daug metų J. Kisdėrius buvo Geologijos instituto mokslinės tarybos, įvairių komisijų, redkolegijų narys. Aktyviai dalyvavo moksliniame gyvenime, rengiant konferencijas, fundamentinius geologijos darbus, tarp jų „Trumpą Lietuvos TSR geologijos apybraižą“ (1959), „Lietuvos TSR geologiją“ („TSRS geologija“, 39 tomas, 1961), „Lietuvos TSR geologinį iširtumą“ (1962–1968), „Lietuvos geologijos klausimus“ (1963) ir kt.

1965 m. parengė pirmąjį Lietuvos ir gretimų rajonų litologinių-paleogeografinių žemėlapių atlasą, o 1972 m. parašė monografiją apie Rytų Europos platformos triasą (su L. Saidakovskiu). Dabar J. Kisdėrius yra žinomas kaip per 30 mokslinių darbų autorius, taip pat ir daug laiko reikalaujančių žemėlapių kūrėjas.

1977 m. J. Kisdėrius sudarė ir išleido Lietuvos geologinį žemėlapi masteliu 1:500 000, o 1980–1982 m. kartu su bendraautoriais parengė Pabaltijo (Baltijos šalių) geologinį žemėlapi masteliu 1:500 000 bei monografiją apie šių kraštų geologiją. Žvelgiant iš laiko perspektyvos, tai yra reikšmingi mokslų darbai. Tenka tik apgailestauti, kad buvusios SSRS valstybinių premijų skyrimo taisyklės tada neleido J. Kisdėriui, V. Vaitonui ir kai kurių kitų mokslininkų pristatyti šiai premijai, nors jų indėlis į šių žemėlapių sudarymą tikrai buvo didelis.

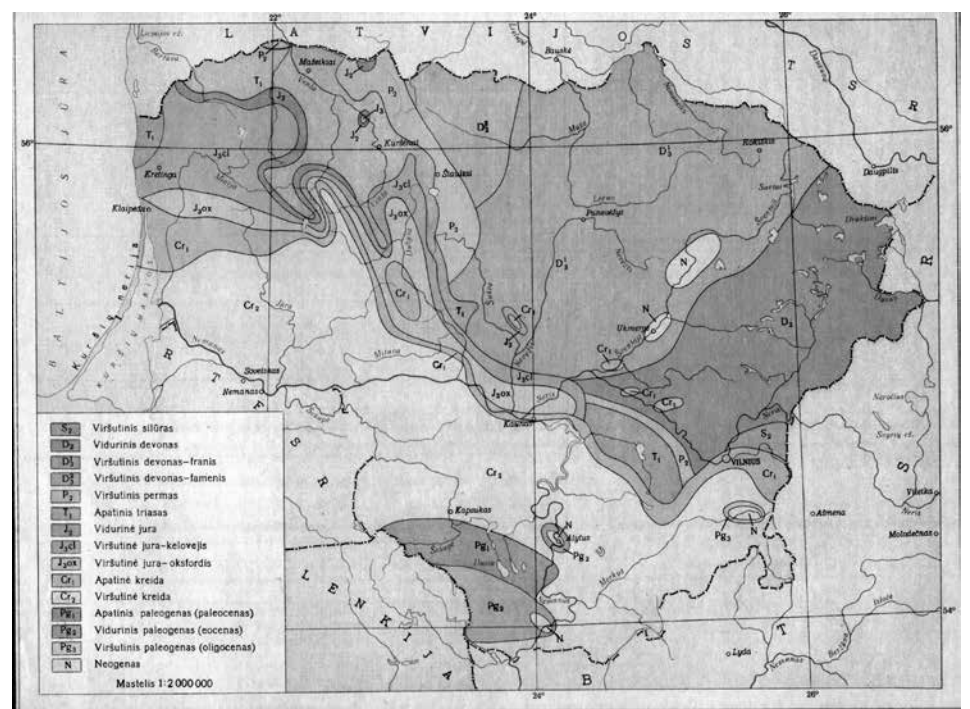
J. Kisdėrius kasmet vykdavo į geologines ekspedicijas. Nebuvo už jį geresnio Lietuvos atodangų ir gręžinių žinovo. Dar ir dabar naudojamės jo sudarytais giliųjų gręžinių aprašymais bei katalogais, daugeliu jo mokslinių ataskaitų, saugomų LMA Vrublevskių bibliotekos rankraštyne. Tai buvo

taurus, darbštus, labai sąžiningas, didelės vidinės kultūros žmogus, kolegas visada pasitinkantis tik geru žodžiu. Laisvalaikiu labai mėgo šachmatus, buvo stiprus žaidėjas, dalyvaudavo įvairiuose kolegų turnyruose.

Didelis J. Kisdėriaus mokslinis archyvas buvo pradėtas kaupti, tvarkyti ir saugoti naujoje tuometinio Geologijos instituto gręžinių kerno saugykloje ir muziejuje Vievėje (Elektrėnų r.). J. Kisdėrius buvo bene pirmasis geologas, kuris pasirūpino savo uolienų rinkiniais, ypač triaso sistemos uolienų pavyzdžiais, jų atvežimu ir sutvarkymu naujojoje saugykloje. Šiuo metu – tai Lietuvos geologijos tarnybos Žemės gelmių informacijos centras, kurio fondais ir ekspozicijomis domisi šalies ir užsienio gamtininkai.

Didelę dalį J. Kisdėriaus archyvo sudaro darbinė medžiaga Baltijos šalių regiono geologiniam žemėlapiui, geologiniai žemėlapiai, geologiniai pjūviai ir kt. Labai įdomi ir vertinga archyvo dalis – mokslininko surinkti kolekciniai (etaloniniai) uolienų pavyzdžiai, taip pat kai kurių gręžinių makrofaunos, sporų ir žiedadulkių, granuliometrinės ir mineralinės sudėties detalūs aprašymai.

Jo knygelėse dažni – tirtų atodangų piešiniai. Dabar, kai dėl žmogaus veiklos įtakos vyksta akivaizdūs geologinės aplinkos pokyčiai, tokie dokumentai turi didelę išliekamąją vertę. Ta proga reikia prisiminti dar vieną svarbų J. Kisdėriaus rūpestį – giliųjų gręžinių kerno išsaugojimą. Jo dėka tuometinio Geologijos instituto naujojoje kerno saugykloje atsirado pirmųjų giliųjų Stoniškių, Vladimirovo (Taravos), Černiachovsko (Įsruties) ir kitų gręžinių kernas. O Vievėje įkūrus profesoriaus J. Dalinkevičiaus memorialinę ekspoziciją, netrukus pradėti organizuoti moksliniai „Juozo Dalinkevičiaus skaitymai“. Pirmajame seminare, kuris įvyko profesoriaus 91-ųjų gimimo metinių proga – 1984 m. birželio 12 d., dalyvavo ir Geologijos instituto darbuotojai – buvę profesoriaus bendradarbiai ir mokiniai. Tarp jų ir Jurgis Kisdėrius – pareigos žmogus, mokslininkas, iki pat gyvenimo saulėlydžio (mirė 1986 m. rugpjūčio 8 d. Vilniuje) likęs ištikimas geologo profesijai, vertas savo Mokytojo darbų tęsėjas. ■

Jurgio Kisdėriaus enciklopediniam leidiniui 1968 m. sudarytas schematizuotas Lietuvos geologinis žemėlapis

Juozo Purickio 138-asis gimtadienis

Dr. Raimundas Kaminskas

Balandžio 19 d. Kaune paminėjome visuomenininko, politiko, diplomato, buvusio Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro, žurnalisto, dr. Juozo Purickio 138-ąjį gimtadienį. Apsilankėme Vaižganto gatvėje prie 14-uoju numeriu pažymėto namo, ant kurio kabo memorialinė lenta su įrašu: „Šiame name 1932–1934 m. gyveno Lietuvos valstybės veikėjas, Steigiamojo Seimo narys, publicistas, daktaras Juozas Purickis (1883–1934)“. Memorialinę lentą sukūrė skulptorius Jonas Lukšė. Pabuvojome ir Kauno senosiose kapinėse.

Prie memorialine lenta pažymėto namo

Renginį organizavo Lietuvos sąjūdžio Kauno taryba, dalyvavo Kauno evangelikų liuteronų parapijos klebonas kunigas Saulius Juozaitis, Lietuvos žurnalistų sąjungos Kauno skyriaus valdybos pirmininkas Vidas

Mačiulis, Č. Sugiharos namų direktorius Ramūnas Janulaitis, Lietuvos krikščionių demokratų bendrijos pirmininkas dr. Algimantas Kurlavičius, Kauno ukrainiečių bendrijos atstovas Vladimiras Kulikas, VŠĮ Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės direktorius Sigitas Šamborskis, visuomenininkas Julius Proškus. Renginį vedė Lietuvos sąjūdžio Kauno tarybos pirmininkas dr. Raimundas Kaminskas.

Juozas Purickis gimė 1883 m. balandžio 19 d. Petrošiškių vienkiemyje, bajorų Jono ir Pranciškos šeimoje (Jiezno vlsč.). Šeimoje, be Juozo, augo dar keturi broliai.

1892–1895 m. Juozas lankė Jiezno parapiinę mokyklą. 1904 m. įstojo į žemaičių kunigų seminariją Kaune. 1908 m. įstojo ir 1912 m. aukso medaliu baigė Sankt Peterburgo dvasinę akademiją. 1913–1918 m. Fribūro

(Šveicarija) universitete studijavo filosofiją, istoriją ir visuomenės mokslus,

1917 m. dalyvavo Lietuvių konferencijoje Vilniuje. 1918 m. buvo kooptuotas į Lietuvos Tarybą. 1918 m. buvo Lietuvos atstovo Berlyne J. Šaulio pavaduotojas, 1919–1920 m. – Lietuvos oficialus atstovas Vokietijoje.

1919 m. J. Purickis apgynė daktaro disertaciją „Protestantizmo Lietuvoje žlugimo priežastys (XVI a. pabaiga – XVII a. pradžia)“. Šveicarijoje įsitruokė į Lietuvių informacijos biuro, Lietuvos atstatymo, „Rūtos“, „Lithuania“ draugijų veiklą, buvo mėnraščių „Litauen“ (Lietuva) ir „Pro Lithuania“ (Už Lietuvą) leidėjas. 1920–1922 m. – Steigiamojo Seimo atstovas (nuo Lietuvos krikščionių demokratų partijos). 1920–1921 m. – užsienio reikalų ministras. Dėl vadinamosios „sacharino bylos“ pasitraukė iš ministro pareigų, tačiau 1925 m. Vyriausiojo tribunolo buvo išteisintas.

Klaipėdos sukilimo metu buvo ryšininkas tarp Lietuvos Vyriausybės ir sukilėlių. 1926 m. – Užsienio reikalų ministerijos Ekonominio skyriaus, 1927 m. – Teisės ir administracijos departamento direktorius. Tačiau tais pačiais metais iš valstybinės ir politinės veiklos pasitraukė.

Nuo XX a. trečiojo dešimtmečio pirmosios pusės J. Purickis aktyviai veikė Lietuvos šaulių sąjungoje, Ekonomikos studijų draugijoje, steigė Lietuvių ir ukrainiečių bei kitas draugijas. 1925–1926 m. redagavo laikraštį „Lietuva“, 1930 m. – žurnalą „Tautos ūkis“. 1925–1929 m. buvo Lietuvos rašytojų ir žurnalistų, 1930–1934 m. – Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininkas. Dirbdamas visuomeninį darbą, suartėjo su tautininkais. 1929 m. buvo pašalintas iš kunigų luomo.

Lietuvos pasiuntinys Vokietijoje dr. Juozas Purickis. Archyvo nuotr.

1933 m. J. Purickis su kitais įkūrė akcinę bendrovę „Rytojus“ spaudai leisti. Bendradarbiavo lietuvių periodiniuose leidiniuose „Draugija“, „Lietuva“, „Lietuvos aidas“, „Lietuvos ūkis“, „Mūsų Vilnius“, „Trimitas“, „Vienybė“ ir kituose, taip pat Prancūzijos, Šveicarijos ir Vokietijos spaudoje. Išleido knygas „Beletristikos rolė žmonijos auklėjime“ (1914) ir „Žurnalisto profesija“ (1933), rašė istorijos ir teisės tematika lietuvių, prancūzų ir vokiečių kalbomis. Mirė 1934 m. spalio 25 d. Kaune. ■

TAUTOS ISTORIJOS PUSLAPIAI

PALANGOS GRAŽINIMO LIETUVAI 100-METIS

Stasys Ignatavičius,
dr. Raimundas Kaminskas

Kovo 31 d. Kaune buvo paminėtas Palangos gražinimo Lietuvai 100-metis. Minėjimo metu pristatytas Lietuvos šaulių sąjungos V. Putvinskio-Pūtvio klubo ir Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos atminimo medalis „Palangos gražinimo Lietuvai 100-metis“.

1422 m. rugsėjo 27 d. Lenkijoje prie Melno ežero buvo pasirašyta Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) ir Kryžiuočių ordino taikos sutartis, kuria buvo užbaigta Kryžiuočių ordino agresija prieš Lietuvą, pretenzijos į Žemaitiją ir nustatyta pirmoji siena su ordinu. Iki šiol pietiniame Palangos miško masyve yra išlikę šios šimtmečius egzistavusios demarkacinės sienos fragmentai. Nuo Melno sutarties Palanga ir Šventoji beveik keturis šimtmečius priklausė LDK, kaip vienintelė prieiga prie Baltijos jūros.

1794 m., pralaimėjus sukilimą prieš Rusiją ir Prūsiją, Lietuvos ir Lenkijos valstybė buvo padalinta trečią kartą. Abiejų Tautų Respublika nustojo egzistavusi. Rusijos okupuotose žemėse buvo steigiami administraciniai valdymo vienetai – gubernijos. Iki 1794 m. likusios LDK žemės buvo paskirstytos į kelias gubernijas, o vėliau į vieną – Lietuvos guberniją. Caras Aleksandras I Lietuvą pada-

lino į dvi gubernijas – Vilniaus ir Gardino, o kiek vėliau Vilniaus guberniją – į Vilniaus ir Kauno gubernijas. Žemaitija (kartu ir Palanga su Šventąja) priklausė Kauno gubernijai.

Latvija priklausė Kuršo gubernijai, prie kurios 1819 m., nepaisant Melno sutartyje numatytų ribų, buvo prijungta Palanga. Lietuva visiškai neteko prieigos prie jūros. Lėmė tai, kad Palangoje gyvenantys bajorai, pirkliai ir Kurliandijoje gyvenę pasiturintys vokiečiai kreipėsi į carą, prašydami Palangą ir Šventąją priskirti prie Kuršo gubernijos, kur buvo geresnės ekonominės sąlygos ir nekildavo didesnių sunkumų važinėti bei prekiauti.

Dar vykstant Pirmajam pasauliniam karui, lietuviai ėmėsi žygių sugrąžinti Palangą į Lietuvos sudėtį. 1916 m. birželio mėnesį Jonas Basanavičius, Aleksandras Stulginskis, Antanas Smetona, Petras Klimas, Steponas Kairys ir Mykolas Biržiška savo memorandume Vokietijos kariuomenės Rytų fronto vadui generolui Erichui Ludendorfiui išreiškė nuostatą, kad kai kurios Kuršo parapijos ir Palanga turėtų būti priskirtos prie Lietuvos teritorijos. 1917 m. lapkričio 2–10 d. Berne (Šveicarija) vykusioje užsienio lietuvių visuomenės atstovų konferencijoje, kurioje dalyvavo Lietuvos Tarybos delegatai Antanas Smetona, Jurgis Šaulys ir Steponas Kairys, buvo pritarta, kad į atkuriamos Lietuvos

Dr. Raimundas Kaminskas įteikia atminimo ženklą LŠS Vakarų (jūros) šaulių 3-iosios rinktinės Palangos 306-osios kuopos vadui Adolfui Sendrauskui

valstybės žemes turi įeiti Klaipėda ir Kuršo gubernijos dalis su Palanga.

Po revoliucijos Rusijoje ir Pirmojo pasaulinio karo subyrėjus Rusijos, Vokietijos ir Austrijos-Vengrijos imperijoms, Europos politinis žemėlapis pakito. Tapo būtinybė nustatyti besikuriančių jaunų nepriklausomų valstybių sienas. 1918 m. vasario 16 d. Vilniuje paskelbtas Lietuvos Nepriklausomybės Aktas

nenumatė pageidautinų valstybės teritorijos ribų, buvo paminėta tik sostinė Vilnius.

1918 m. lapkričio 18 d. Latvijos Nepriklausomybės paskelbimo akte buvo suformuluota mintis, kad visa buvusi Kuršo gubernija (įskaitant Palangą ir Šventąją) sudarys Latvijos Respublikos teritoriją. Taip Latvijos teritorijoje iš pradžių *de jure*, o

PALANGOS GRAŽINIMO LIETUVAI 100-METIS

■ Atkelta iš 9 p.

vėliau ir *de facto* atsirado visas Kuršas su Palanga. Savo aktą Latvija patvirtino ir plebiscitu.

Palangos gražinimas Lietuvai buvo labai sudėtingas. Prasidėjo Lietuvos ir Latvijos ginčas dėl Palangos ir Šventosios – Palangos ir Alūkštės apskrities, kuris užsitęsė beveik du metus, kol galop 1920 m. rugsėjo 28 d. Rygoje abi valstybės pasirašė sutartį, kad sienos klausimą turi spręsti Tarptautinė arbitražo komisija.

Kol tęsėsi ginčas, Palangoje įvyko incidentas, kuris galėjo baigtis Lietuvos ir Latvijos karu. Vokietijai galutinai kapitulavus, Palangoje įsikūrė Lietuvoje ir Latvijoje gerokai aplamdytos generolo Pavelo Bermonto-Avalovo kariuomenės likučiai. 1919 m. lapkričio 23 d. palangiškiai, padedant iš Kretingos atėjusiems Lietuvos kariams ir milicininkams, nuginklavo bermontininkus ir, palydėję iki Vokietijos sienos Nemirsetoje, atidavė vokiečių pasienio sargams. Tačiau, praėjus keturioms dienoms, į Palangą įsiveržė iš Liepojos atvykusi Latvijos kariuomenės kuopa, ginkluota dviem patrankomis ir dviem kulkosvaidžiais (150 kareivių), ir, nuplėšusi bei sudraskiusi Lietuvos vėliavą, pareiškė, kad Palanga yra jų teritorijos dalis ir ją gins ginklu. Kretingos savanorių būrelis savo skaičiumi ir ginkluote neprilygo latviams, tad turėjo trauktis iš Palangos.

1920 m. rugsėjo 29 d., tarpininkaujant Didžiosios Britanijos misijos Baltijos šalyse atstovui Stivenui Talentui, ginčui spręsti buvo sudaryta komisija, į kurios sudėtį įėjo po du Lietuvos ir Latvijos atstovus. Šios komisijos pirmininku, kuriam turėjo priklausyti galutinis sprendimas, Didžiosios Britanijos vyriausybė paskyrė Edinburgo universiteto profesorį Džeimsą Jangą Simp-

soną. Lietuvos delegacijai vadovavo Antanas Smetona, o nariu buvo paskirtas Lietuvos finansų ministras Martynas Yčas. Mūsų atstovams talkino žinomas kalbininkas profesorius Kazys Būga, rašytojas kunigas Juozas Tumas-Vaižgantas ir Lietuvos kariuomenės vadas generolas Silvestras Žukauskas.

Abi pusės tvirtai laikėsi savo argumentų: Latvija – Kuršo gubernijos sienų neliečiamumo, o Lietuva rėmėsi istoriniu, etniniu ir ekonominiu paveldu. Komisijai dirbant ir neradus sąlyčio taškų bei abipusio susitarimo, 1921 m. kovo 21 d. galutinį žodį tarė komisijos vadovas prof. Dž. J. Simpsonas: Palangos kraštas ir 19,5 km pločio prieiga prie jūros gražinami Lietuvai.

Palangos krašto atgavimas buvo didelis mūsų jaunos valstybės diplomatijos laimėjimas ir Lietuvos autoriteto pakylėjimas. 1921 m. kovo 30 d. latviai pasitraukė iš Palangos. Tos pačios dienos vakare į Palangą atvyko Kretingos šauliai, kurie ėmėsi padėti palangiškiams sutikti garbingus svečius iš Laikinosios sostinės Kauno. Palangos gatvės buvo išpuoštos Lietuvos trispalvėmis vėliavėmis ir Vyčio skydeliais, pastatyti gėlių ir žolynų girliandomis papuošti Garbės vartai su užrašu „Sveiki, broliai“, pro kuriuos turėjo įžengti Lietuvos kariuomenė ir iš Kretingos geležinkelio stoties atvykę oficialūs valdžios atstovai.

1921 m. kovo 31 d. įvyko Palangos perėmimo iškilnės. Į jas buvo atvykę Steigiamojo Seimo vicepirmininkas Justinas Staugaitis, kariuomenės vadas generolas Silvestras Žukauskas, pasižymėjęs nugalint lenkų kariuomenę Širvintų ir Giedraičių fronte, principingai ir atkakliai Lietuvos poziciją dėl Palangos derybose gynęs Antanas Smetona, rašytojai kunigas Jonas Mačiulis-Maironis,

VšĮ Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės direktorius Sigitas Šamborskis su buv. Karaliaučiaus krašto gyventoją Zose Ranciene ir Palangos šauliais

kunigas Juozas Tumas-Vaižgantas, Antanas Žukauskas-Vienušis, daug svečių iš Kauno ir vietinių apylinkių gyventojai. Palangos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčioje buvo aukojamos šv. Mišios, po kurių ant Birutės kalno įvyko iškilmingas minėjimas ir koncertas. Ir šiandien Palangos botanikos parke, užlipę ant Birutės kalno, prie ten esančios kopytėlės sienos pama-

tysime pritvirtintą lentelę su tuos įvykius menančiu užrašu: „1921 03 31, dalyvaujant Lietuvos kariuomenei, Palangos minioms ir svečiams, grįžo Lietuvai Birutės ir Kęstučio dvasia gyvas buvęs Palangos kraštas.“ Stasys Ignatavičius yra Lietuvos šaulių sąjungos (LŠS) V. Putvinskio-Pūtvio klubo prezidentas, dr. Raimundas Kaminskas yra LŠS narys, Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos valdybos pirmininko pavaduotojas

Oro keliais į Neringą

Bronius Zaronskis

Lietuvos perlas – Neringa yra vienas išpūdingiausių kampelių mūsų senajame žemyne, Europoje, kurį būtina pamatyti. Tai, ką galima išvysti ir sužinoti, – nepakartojama. Šiais metais Neringa paskelbta Lietuvos kultūros sostine. Rudenį Neringa minės 60 metų jubiliejų. Šiuo metu

Nida, paskendusį statybų, aikščių, takų ir gatvių remonto darbuose, laukia artėjančios vasaros.

Praėjusiais metais, po 20 metų pertraukos, vėl atkurtas Nidos oro uostas, kurio atidarymo šventė sutraukė iki tol dar nematytą žiūrovų atplūdį. Jau per pirmus tris mėnesius šiame oro uoste leidosi ir kilo 299 orlaiviai ne tik iš Lietuvos, bet ir Vokietijos,

Latvijos, Estijos. Per artėjančią skraidymų sezoną tikimasi sulaukti daug daugiau lėktuvų, atskrendančių iš visos Europos.

Nidos oro uostas, įkurtas prie Kuršių marių, yra apsuptas nuostabios miško oazės, turi vieną geriausių kilimo ir tūpimo takų. Labai stengiamės, kad šis oro uostas taptų pačiu išpūdingiausiu ir patraukliausiu

■ Nukelta į 12 p.

Nidos oro uostas. Autoriaus archyvo nuotr.

KVIETIMAS DALYVAUTI KONFERENCIJOJE

10-oji tarptautinė tarpdisciplininė mokslinė konferencija REGIONAS: ISTORIJA, KULTŪRA, KALBA 2021 m. gegužės 20–21 d., Šiauliai

Mokslininkų grupė, vykdanči tarpdisciplininius regiono istorijos, kultūros, kalbos, paveldo, atminties tyrimus, 2021 m. gegužės 20–21 d. rengia tarptautinę tarpdisciplininę mokslinę konferenciją „Regionas: istorija, kultūra, kalba“. Konferencijoje kviečiame dalyvauti įvairių sričių mokslininkus ir aptarti tiriamąjį objektą skirtingais aspektais.

Siūloma konferencijos pranešimų tematika:

- Regiono tyrimų metodologijos ir metodai.
- Regionai istorijos tyrimuose.
- Kultūrinė ir komunikacinė atmintis regione.
- Regioninė politika.
- Regionai etnologijos, antropologijos ir kultūros tyrimuose.
- Regioninė tapatybė, mentalitetas, savimonė.
- Etnografinis regionų savitumas.
- Lingvistinė regiono samprata, teritoriniai ir socialiniai dialektai, kalbos ypatumai.
- Regioninė literatūra ir regioninis kūrėjas,

- regionai ir regionalumas literatūroje.
- Tradicinio ir šiuolaikinio taikomojo ir vaizduojamojo meno raiška regionuose.
- Dizaino sektoriaus plėtros galimybių regionuose.
- Regionai neformalaus meninio ugdymo kontekste.
- Muzikinio folkloro specifika regionuose.
- Profesionaliosios muzikos kūrimo, sklaidos ir percepcijos ypatumai regionuose.
- Konferencijos kalbos: lietuvių,

anglų ir rusų.

Informaciją apie konferencijos rengimo būdą (nuotolinė per „Microsoft Teams“, tiesioginė ar mišri), taip pat apie dalyvio mokesčių, jeigu konferencija bus tiesioginė, pateiksime vėliau. Dalyvių anketų su pranešimo anotacija (200–300 žodžių) lauksime iki 2021 m. balandžio 30 d. Anketas siųsti adresu regina.kvasyte@sa.vu.lt. Apie pranešimų įtraukimą į konferencijos programą informuosime iki 2021 m. gegužės 5 d. ■

KNYGOS MUZIEJAUS EKSPONATAI

Balandžio 9–30 d. trijuose Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos stenduose veikia paroda iš ciklo „Bibliopolio žvaigždynas“, pristatanti būsimo Knygos muziejaus eksponatą ir jo kontekstą.

Šiais metais sukako 350 metų, kai 1671 m. pavasarį, kovo 8 dieną, Vilniaus senamiesčiu nuo Šv. Dvasios dominikonų bažnyčios nuvilnijo įspūdinga procesija, iškilmingai įvesdinanti Saldžiausiojo Marijos Vardo arkibroliją į Vilniaus katedrą. Brolijai tuomet buvo paskirta Goštautų koplyčia, vėliau ji persikėlė į gretimą koplyčią, kuri gavo Marijos Vardo (dabar –

Tremtinių) pavadinimą.

Saldžiausiojo Marijos Vardo arkibrolijos nariams įsirašyti buvo parengta puošni knyga. Pirmieji Brolijos nariai, pasirašę knygoje, buvo tuometinis Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Mykolas Kaributas Višnioveckis (*Michał Korybut Wiśniowiecki*, 1640–1673) ir jo žmona Eleonora Habsburgaitė (*Eleonore Maria Josefa von Österreich*, 1653–1697). Vėliau Brolijos nariais tapo būsimo Lenkijos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovas Jonas Sobieskis, tuometinis valdovas Augustas III, taip pat vyskupai, prelatai, kanauninkai ir

kiti dvasininkai, aukšti valstybės pareigūnai su savo šeimos nariais, vienuolių bendruomenės ir kiti tikintieji. Brolijos nariai knygoje registruoti (su pertraukomis) daugiau nei 260 metų, daugelis jų pasirašė ranka. Aprauktą avietinės spalvos audeklu, gausiai puošta sidabro apkaustais (šios knygos įrišimas laikomas vienu puošniausių Vilniaus knygrišių darbų) knyga kurį laiką buvo saugoma Vilniaus katedros lobyne.

Parodos centre eksponuojama Saldžiausiojo Marijos Vardo arkibrolijos knyga, jai suteikiamą Romos arkibrolijos malonių privilegija

(1670), Brolijos nariams skirtas maldynas, taip pat kelios knygelės, kuriomis siekta atgaivinti Broliją, primenant jos praeitį, garbingus narius ir buvusį populiarumą. Eksponuojami Vilniaus katedros Marijos Vardo koplyčios inventoriai, surašyti dėl audros metu nuvirtusios varpinės apgriuvus koplyčiai (1769) ir bebaigiant jos atstatymo darbus (1793). Parodoje galima pamatyti ir Brolijai priklausiusios koplyčios interjerą. Parodos autorė – dr. Gita Drungilienė. *Parengė Eglė Stasiukaitytė*

Nauja knyga apie išėiviją

Alfonsas Eidintas. Lietuva ir masinė išėivystė 1868–2020 metais. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2021. Dailininkas – Albertas Broga

Knygoje aptariamos masinės lietuvių emigracijos bangos, jų atsiradimas ir Lietuvos visuomenės bei politikų reakcija į jas. Keliami nepaprastai svarbūs klausimai: kaip emigracijos centrų buvimas veikia dabartinę išėivystę, koks yra tėvynės poveikis išėivijai, kaip tai veikia tautos egzistenciją, kaip derėtų vertinti patį emigracijos reiškinį, jos naudingumą arba žalą tautos bei valstybės raidai.

Galima išskirti du svarbius masinės emigracijos laikotarpius – 1868–1915 m. ir 1990–2020 m. Abiejų reikšmė lietuvių tautos ir valstybės gyvenimui nekelia abejonių. Pirmoji masinės emigracijos banga ryškiai sumažino lietuvių skaičių Lietuvoje, o užsienyje atsirado lietuvių imigrantų centrų. Emigracija į Ameriką ekonominiu, politiniu ir kultūriniu atžvilgiu buvo reikšmingiausia lietuvių tautos gyvenime. Pirmiausia Amerikoje susiformavo lietuvių telkiniai, kurie tapo savotišku magnetu vis naujiems emigrantams.

Masinė išėivystė nebuvo vertinama dvi-

prasmiskai. Nors ji silpnino lietuvių jėgas, bet JAV lietuviai, sutelkti savo pačių sukurtų organizacijų, kultūriškai ir ekonomiškai tapo rimtais padėjėjais tautos siekiuose. Iš lietuvių telkinių kolonijų gauta ir nuolat tikėtasi ne tik kultūrinės, ekonominės, bet ir politinės paramos. Tai buvo naujiena XIX a. pabaigos – XX a. pradžios lietuvių visuomenės gyvenime.

Kilusi antroji masinės emigracijos iš Lietuvos banga po 1990 m. netrukus sukrėtė visuomenę savo mastu ir skaičiais – tokio didelio išvykimo iš Lietuvos iki tol nebūta. Atsirado reikalas naujai įvertinti, kokiomis aplinkybėmis ir kaip susidarė lietuvių telkiniai, o svarbiausia – išryškinti, kokią įtaką senosios emigracijos problema turėjo lietuvių visuomenei, ką ji apskritai reiškė Lietuvai, modernios valstybės atkūrimui, jos gyvenimui tada ir šiais laikais, ko pasiekta tik emigracijos pastangomis. Šiais laikais atsirado naujų lietuvių emigracijos centrų: Jungtinė Karalystė, Airija, Ispanija, Norvegija, iš dalies Vokietija. Jų tikriausiai dar laukia dideli darbai Lietuvos labui.

Galime pasidžiaugti išaugusiomis mūsų galimybėmis, kiekvieno asmens pasirinkimu, kur jam dirbti ir gyventi, laisvai keliauti, bet juk širdies gilumoje kiekvienas jaučiame, kad tokia didelė emigracija Lietuvai sukuria milžiniškų problemų, nes darbingo amžiaus

žmonės ne tik išvyksta, bet ir išsiveža tūkstančius vaikų, kurių tolesnis lavinimas jau vyksta nebe Lietuvoje ir nebe lietuvių kalba bei dvasia. Joks lietuviškas švietimas užsienio šalyse niekada nepasieks visų lietuvių išėivų vaikų.

Kol dar nėra aiški pačios Europos Sąjungos sankloda, kol dorai neišryškėjo „Brexit“ padariniai, niekas neskuba daryti išvadų. „Gal britai išstums mūsų ir tautos egzistencijai niekas nebegrės?“ – taip mano negausūs optimistai, dar ir tikėdamiesi, kad įsigalėję kai kuriose valstybėse antiglobalistiniai nacionalistiniai režimai pasistengs imigrantus greitesniais tempais grąžinti namo.

Tai, kad reemigracija (sugrįžimas) vis dar labai vangi, kelia nerimą ne tik ekonomistams. Lietuvoje jau trūksta darbo jėgos, visuomenė sensta, mažėja vaikų ir jaunimo, užsidaro švietimo ir kultūros įstaigos, ypač kaimo vietovėse. Kai kurie demografai baiminasi, kad emigracijos bangose apskritai nedingtų lietuvių tauta, nes į Lietuvą vis gausiau atvyksta gyventi ir dirbti nelietuvių tautybės asmenų. Pastarieji kada nors gali dramatiškai pakeisti ne tik demografinius, bet ir tautinės arba etninės priklausomybės skaičius Lietuvoje. Baiminamasi, kad dėl emigracijos gali išnykti lietuviai ne tik kitose pasaulio valstybėse, bet ir pačioje Lietuvoje, kad neliks lietuviškai kalbančių žmonių. Ešą apie tai primins tik

Prof. Alfonsas Eidintas

šalies pavadinimas ir lietuviški vietovardžiai. Migracijos sukeltos problemos tiesiogiai kėsina į lietuvių tautos išlikimą.

Ši knyga, nepretenduojanti tapti dar viena emigracijos istorija, sutelkta į tėvynės ir išėivijos sąveiką, kaip Lietuva reagavo į dvi dideles ir mažesnes emigracijos bangas. Svarbiausias klausimas, kurį dar 1929 m. kėlė profesorius Kazys Pakštas: kada išėivija ima užtikrinti tautai daugiau erdvės jos esamai ir būsima raičiai? O mes klausiamo: ar išėivija yra tikras draugas, bendradarbis visuose kultūros, ūkio ir politikos reikaluose, rėmėjas nelaimėse? *Parengė Inga Zaraukaitė*

LMA VRUBLEVSKIŲ BIBLIOTEKOJE

Paroda, skirta Palaimintajam Jurgiui Matulačiui

Balandžio 13 d. sukako 150 metų, kai gimė būsimo Palaimintasis Jurgis Matulaitis. Sukakčiai paminėti Lietuvos mokslų akademijos (LMA) Vrublevskių bibliotekos virtualių parodų svetainėje paskelbta nauja paroda „Blogi įveik gerumu“ (<http://eparodos.mab.lt/s/palaimintajam-jurgiui-matulaiciui-150>). Paroda, panaudojant LMA Vrublevskių bibliotekoje saugomus dokumentus, primena per 56-erius gyvenimo metus Jo nueitą kelią, žygius, siekius ir atliktus darbus.

Jurgis Matulaitis studijavo Peterburgo dvasinėje akademijoje. Nepaisant silpnos sveikatos, ją baigė aukso medaliu ir gavo

Palaimintasis Jurgis Matulaitis

magistro laipsnį. 1898 m. lapkričio 20 d. Peterburge įšventintas kunigu. Po metų pradėjo studijuoti Fribūro universitete. 1902 m. apgynė aukščiausiais balais įvertintą disertaciją, įgydamas teologijos daktaro laipsnį. Profesoriavo Kelcų kunigų seminarijoje, 1905–1907 m. Varšuvoje ėjo gimnazijos kapeliono pareigas, įsitraukė į krikščionišką socialinę veiklą. 1907–1911 m. dėstė sociologiją Peterburgo dvasinėje akademijoje. 1918 m. gruodžio 1 d. J. Matulaitis buvo įšventintas vyskupu ir paskirtas vadovauti Vilniaus vyskupijai. Būdamas Vilniaus vyskupas, kantriai gydė istorines lietuvių ir lenkų santykių žaizdas, daug prisidėjo prie Lietuvos ir Šventojo Sosto santykių pagerinimo, Lietuvos bažnytinės provincijos įsteigimo ir konkordato parengimo. Mirė Kaune 1927 m. sausio 27 d., čia ir palaidotas. 1934 m. spalio 24 d. J. Matulaičio kūnas perkeltas į Marijampolės Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčios Švč. Jėzaus Širdies (dabar – Palaimintojo Jurgio Matulaičio) koplyčią. Popiežius Pijus XI 1934 m. sakė, kad arkivyskupas Jurgis

Matulaitis buvęs tikrai šventas žmogus.

Iš J. Matulaičio rašytinio palikimo itin išskirtinas dvasinis dienoraštis „Užrašai“, liudijantis apie dvasinio gyvenimo gilumą. Šis kūrinys nūdienos skaitytojams atskleidžia maldos prasmę ir telkia bendruomenę.

Bažnytinės komisijos Romoje, Varšuvoje, Čikagoje ištyrė J. Matulaičio gyvenimo tarpinius, patikrino raštus, apklausė 50 skirtingų tautybių liudytojų. Beatifikacijos procesas, prasidėjęs 1953 m., tęsėsi 34 metus. Buvo pripažinta, kad Jurgis Matulaitis pasižymėjo svarbiausiomis krikščioniškomis dorybėmis. Pabrėžtas šventas išmintingumas, labai gilus ir aukštas maldingumas, kantrybė, teisingumas, gerumas ir gailėstingumas. 1987 m. birželio 28 d. jį beatifikavęs popiežius Jonas Paulius II pavadino Jurgį Matulaitį „žmogumi pagal Dievo širdį“.

Parodos autorė – Danguolė Palačionytė, redaktorė – Violeta Radvilienė, dokumentus skaitmenino Alfredas Kulingauskas, publikavo Audronė Steponaitienė. *Parengė Eglė Stasiukaitytė*

IN MEMORIAM

JAUNUTIS VINCENTAS MAKARIŪNAS

1934 08 04 – 2021 04 17

„Vardan tos gražesnės, laisvos Lietuvos...“

Netekome garsaus Vilniaus Vytauto Didžiojo (Vytautinės) gimnazijos alumnio, žymaus menininko, architekto Jaunučio Vincento Makariūno. Šioje žemėje visi esame laikini svečiai, bet taip norisi gyventi amžinai, jei ne žemės būtyje, tai nors žmonių atmintyje. Reiškiamė gilią užuojautą velionio šeimai, dukroms – meninkei Irmai, architektėi Agnei ir kitiems artimiesiems, mūsų gimnazijos alumnui, velionio broliui Kęstučiui.

Mūsų bendruomenė neteko šviesios asmenybės, Lietuvos patrioto. Jis buvo vilnietis, senųjų vilniečių ainių kartos atstovas, kuriam buvo ne tas pats, kaip atrodo jo gimtasis Vilnius. Velionis J. V. Makariūnas, gimęs lietuvių mokytojų šeimoje, pakrikštytas lietuvių Šv. Mykalojaus bažnyčioje, bet gimimo metrikose lenkų valdytame Vilniuje įrašytas

sulenkinta pavarde. Jis pergyveno lemtingus istorijos etapus – lenkų okupaciją, Antrąjį pasaulinį karą, sostinės atgavimą, sovietmetį, galiausiai – išsvajotą Lietuvos nepriklausomybę.

Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos direktorė, jos emeritė Danutė Bronė Puchovičienė, daug bendravusi su J. V. Makariūnu, kartu įgyvendinusi dabartinės Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos statybų projektą, prisimena: „Atkuriant ir atstatant Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnaziją, Jaunutis Vincentas Makariūnas buvo vienas iš gimnaziją baigusiu abiturientų, įnešęs didžiausią indėlį į jos klestėjimą. Tai prilygsta vieno iš gimnazijos įkūrėjo Jono Basanavičiaus indėliui mūsų Tėvynės žmonių kolektyvinėje sąmonėje.“

J. V. Makariūnas buvo tarp tų išskirtinių mokinių, priimtų į Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnaziją, kurie mokėsi ypač gerais pažymiais. Baigęs gimnaziją, 1952 m. įstojo į Vilniaus dailės institutą. Jis yra sakęs: „Architektas aš esu gal ir atsitiktinai. Daugelis mano kartos žmonių, baigę gimnaziją, nelabai žinojo, kur stoti. Kartą gatvėje per gegužės demonstracijos garsiakalbį išgirdau oratoriją „Ačiū Stalinui už laimę“ ir planuotos muzikanto karjeros iškart atsisakiau, nes nenorėjau gyvenimo praleisti šitaip – apdainuodamas Staliną ir partiją... 1958-aisiais įgijęs aukštojo mokslo diplomą ir architekto-dailininko statusą, pradėjau savo ilgą ir derlingą profesinį kelią.“

1958–1961 m. J. V. Makariūnas dirbo Vilniaus vyriausiojo architekto Vladislavo Mikučianio komandoje ir čia turėjo progą prisidėti prie to, kas jam buvo labai svarbu, – mylimo Vilniaus puoselėjimo, sukurdamas įsimintinų darbų. Po trumpo laikotarpio Vilniaus projektavimo biure sekė net trisdešimt metų trukusi (1963–1993) veikla Komunalinio ūkio projektavimo institute. 1993–2015 m. dirbo bendrovės „Vilprojektas“ vadovu.

Svarbiausi gyvenimo projektai: Vilniuje – Karių kapinių išplėtimas (1959), kooperatyvo

„Mokslas“ daugiabutis gyvenamasis namas Antakalnyje (1965), Komunalinio ūkio projektavimo instituto rūmai, kuriuose dabar yra įsikūrusi bendrovė „Vilprojektas“ ir kitos įstaigos, administracinių pastatų kompleksas tarp A. Juozapavičiaus ir Žvejų gatvių (1982).

J. V. Makariūnas su kolega architektu Algirdu Norkūnu labai daug sveikatos ir pastangų įdėjo į savo gimtosios Vytauto Didžiojo gimnazijos projekto įgyvendinimą (2002), juo džiaugėsi ir didžiavosi. 2005 m. jis projektavo Lietuvos Respublikos ambasadas Rygoje (su architektu A. Navidausku) ir Taline (su architektu V. Devinduočiene). Parengė antkapinių paminklų projektą: Sofijos Kymantaitės-Čiurlionienės – Petrašiūnų kapinėse Kaune (skulptorė – D. Zubovaitė, 1960 m.), Juozo Tonkūno – Dotnuvos Gėlainių kapinėse (skulptorius – K. Bogdanas, 1969 m.), Kazio Borutos – Rasų kapinėse (skulptorius – V. Vildžiūnas, 1970 m.), Panerių memorialo su paminklu žuvusiųjų atminimui (1991 m.). 2006 m. apdovanotas Lietuvos architektų sąjungos Architektūros riterio ordinu

Apie vieną žymiausių J. V. Makariūno kūrinių – jo gimtosios *Alma Mater* lietuviškosios Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos pastatą Vilniaus Senamiestyje, Augustijonų ir Šv. Kazimiero gatvių kampe – prisimena jo kolega docentas, mokslų daktaras architektūrologas Darius Linartas: „Pastato statybų pradžia – 1996-iejį, pabaiga – 2004-iejį. Pastato plotas – 6595 kv. m. Tai vienas iš nedaugelio nepriklausomybės metais suprojektuotų ir sostinės senamiestyje įgyvendintų šios srities objektų. Pastato vieta – atsakinga ir specifinė: Vilniaus senamiestis, kampinis Šv. Kazimiero ir Augustijonų gatvių sankirtos sklypas. Situacijos ypatumai buvo pagrindinis veiksnys, lėmęs daugelį tiek estetinių, tiek utilitarių pastato parametru.“

Gimnaziją sudaro du funkciniai blokai – bendrųjų patalpų ir mokomasis. Bendrųjų patalpų bloke įrengtos aktų ir sporto

Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazija

salės, valgykla, administracinės patalpos. Mokomasis blokas suprojektuotas aplink vidaus kiemą. Paminkloaugos reikalavimai, griežtai reglamentavę aukštingumą šiai vietai (2 aukštai ir šlaitinis stogas), lėmė vieną iš svarbesnių projektavimo problemų – ploto trūkumą numatytam mokinių skaičiui. Siekiant ją išspręsti, nuleidus žemyn kiemo dalies lygį, buvo įrengtas papildomas cokolinis aukštas, kuriame išdėstyta dalis klasių.

Klasės suprojektuotos trimis flangais. Du iš jų langais atgręžti į vidinį kiemelį, trečiasis – į Šv. Kazimiero gatvę. Vidinis kiemelis skirtas rekreacijai. Tai iš dalies kompensuoja lauko teritorijos ir žalumos trūkumą. Abu blokus jungia erdvūs holai su centrine atvira laiptine, apšviesta stoge įrengtais švieslangiais. Didžiosios kiemelio ir holo erdvės papuoštos monumentalios meno akcentais – teminėmis skulptūromis.

Harmoningo santykio su supančiu istoriniu užstatymu ieškota ne tik panašių parametru tūriais ir masteliu, bet ir fasadų sprendiniais. Postmoderni pastato išraiška su laisva istorinių stilių interpretacija ir detalių stilizacija, žaisminga įvairaus dydžio ir formų angų kompozicija, papildyta rustų, karnizų, arkinių ir sijinių sąramų motyvais, padeda pastatui sklandžiai įsiliesti į aplinką, bet kartu nesutapatinti su ja. *Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos alumnai* ■

Oro keliais į Neringą

■ Atkelta iš 10 p.

objektu Neringoje, tačiau mūsų finansinės galimybės yra per mažos. Reikia kuo skubiau atnaujinti perono asfalto dangą, aptverti oro uostą, kol nenutiko nelaimingų atvejų. Privalome pašalinti netoli kilimo ir tūpimo tako likusius kelmus, įrengti lėktuvų stovėjimo aikštelės apšvietimą, stebėjimo kameras, vandentiekį ir kanalizaciją.

Nėra patalpų skrydžių koordinatoriui, pilotų navigaciniam pasirengimui, galimybės užsipilti kuro, atsigtuoti kavos, išsinuo-

moti dviratį, paspirtuką ar automobilį. Nėra net sanitarinio mazgo, jau net nekalbant apie meteorologijos ir radijo kompiuterinę įrangą. Labai reikalingas savas lėktuvas ir angaras, kad galėtume apsirūpinti bent dalimi oro uosto išlaikymo lėšų. Poilsiautojų skraidinimas virš Kuršių nerijos, kur atsiveria nepakartojami, niekur kitur nesutinkami vaizdai, sustiprintų mūsų finansinį pajėgumą. Norisi suteikti ir kuo daugiau paslaugų atskrendantiems svečiams. Išskirtinėje vietoje turėtų būti ir išskirtinis oro uostas, skirtas ne tik

skraidymams, aviaciniams pasirodymams, bet ir kultūriniais renginiais.

Kreipiamės į visus tautiečius, jų draugus, gerbiančius aviaciją, prisimenančius tautos didvyrius Steponą Darių ir Stasį Girėną, Feliksą Vaitkų, besizavinčius Neringos grožiu, prisidėti prie Nidos oro uosto atstatymo ir reikiamos infrastruktūros sukūrimo. Galinčius paremti Nidos oro uostą prašome aukojamas lėšas pervesti į VŠĮ „Nidos oro parkas“, administruojančios šį objektą, atsiskaitomąją sąskaitą Nr. LT35718050001130165 Šiau-

lių banko Klaipėdos filiale. Įmonės kodas: 1527852436. Mūsų adresas: Taikos g. 2, Nida, Neringa. Ketinančius paremti prašome, prieš pervadant pinigų, susisiekti su mumis el. paštu NidaAero@gmail.com arba tel. +370 685 3710 (lietuvių k.), +370 699 68035 (lietuvių ir anglų k.). Kiekvienas rėmėjas, atsižvelgiant į paramos dydį, bus įrašytas į oro uosto istoriją ir įvertintas Nidos oro parko ar Neringos savivaldybės skatinimo priemonėmis. *Autorius yra VŠĮ „Nidos oro parkas“ direktorius* ■

Lietuvos mokslininkų laikraščio projektui „Akademinės bendruomenės telkimas gerovės valstybei kurti, akademinės ir plačiosios visuomenės sanglaudai stiprinti“ vykdyti Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2021 metams skyrė 6,5 tūkst. eurų. „Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Jolanta Niaurienė
Dizaineris Vilius Zaveckas

Redakcinės kolegijos pirmininkas – Raimundas Dužinskas, nariai: Alvydas Baležentis, Valentinas Baltrūnas, Valentas Daniūnas, Jonas Dautaras, Vygintas Gontis, Nelė Jurkėnaitė, Regina Kvašytė, Milena Medineckienė, Andrius Pukšas, Eugenijus Stumbrys, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Raimundas Kaminskas, Algirdas Mikas Žemaitaitis
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com
Laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 500 egz.